

Rashi Foundation
קרן רש"י

מחקר הערכה מס' 1

הערכת תוכנית מלגות קציר לסטודנטיות אמהות חד-הוריות

יחידת פיתוח והערכה, קרן רש"י

צוות הערכה: שירה כלימור-ממן וטלי-נוי חזוב

נובמבר 2009

למידה בשדה השינוי החברתי

יחידת הפיתוח וההערכה, קרן רש"י

יחידת הפיתוח וההערכה בקרן רש"י הוקמה בשנת 2006 כחלק ממטה הקרן במטרה לקדם את פעילות הקרן לקראת "פילנתרופיה יזמית", ששמה דגש על תהליכי קבלת החלטות רציונאליים מבוססי נתונים וחשיבה תוצאתית לעומת עיסוקה הקודם ב"פילנתרופיה המסורתית".

היחידה הינה כתובת אחת המעניקה סיוע, ליווי, הכוונה ומתן ייעוץ מקצועי לקרנות, יזמים חברתיים, רשויות ומשרדי ממשלה המעוניינים לקדם שינויים חברתיים.

היחידה משמשת כתובת ישירה המלווה את היזם מתחילת תהליך הפיתוח בכלי תכנון שונים, במהלך יישום הפרויקט בתהליכי למידה ארגונית והערכות מעצבות, ועד ליציאה מדורגת מהפרויקט באמצעות הערכות מסכמות.

היחידה אמונה על מתן שירותי פיתוח יוזמות, כתיבת תוכניות ומודלים חדשניים, פרוגרמות פיזיות, מחקרי הערכה ולמידה ארגונית המאפשרים לקרן ליזום, לקדם ולהפעיל מגוון פרויקטים בתחומי חינוך, רווחה ובריאות.

פרטי התקשרות

טלי-נוי רוזוב

מנהלת היחידה לפיתוח והערכה

talir@rashi.org.il

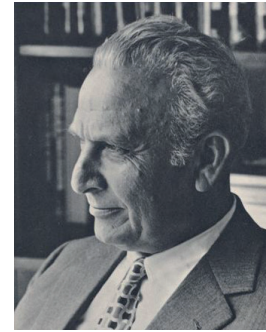
היחידה לפיתוח והערכה, קרן רש"י

כפר הנוער בן-שמן, מיקוד 73112

טל: 08-9146624 פקס: 08-9146687

www.rashi.org.il

קרן מלגות ע"ש אפרים קציר

פרופ' אפרים קציר ז"ל

השכלה גבוהה - מפתח לעתיד

השכלה גבוהה היא המפתח להתקדמות חברתית וכלכלית. מחקרים מצביעים על כך שהגורם המאפשר לנבא אם ילד יגיע ללימודים באוניברסיטה הוא ההשכלה האקדמית של הוריו, דבר המלמד על קשר הדוק בין הרקע הסוציו-אקונומי לבין היכולת לרכוש השכלה גבוהה.

צעירים רבים בישראל מתקשים מאוד לממשה בגלל העלות הכספית, הן של שכר הלימוד והן של הוצאות הקיום הנדרשות במהלך 3-4 שנות הלימוד, מה גם שרבים מהם עדיין

צריכים לפרוץ המחסום של היותם דור ראשון במשפחתם הפונה להשכלה אקדמית. המיתאם שבין השכלה גבוהה לבין עתיד הצעיר הישראלי בהקשר של הרובד חברתי ושכר לנפש, גם הוא ידוע מתוך המחקרים הרבים שנערכו בישראל.

להתמודד עם האתגרים בדרך להשכלה אקדמית

קרן רש"י זיהתה קבוצות אוכלוסיה שחבריהן הם בעלי סיכוי קלוש להגיע ללימודים גבוהים, כגון עולים ממוצא אתיופי וקווקזי, אמהות חד-הוריות, בני הפריפריה החברתית והגאוגרפית.

בשנת 2001 נוסדה תכנית מלגות הנושאת את שמו של אפרים קציר, נשיאה הרביעי של ישראל ואחד החברים הראשונים בהנהלת הקרן.

התכנית מיועדת לסייע לצעירים מאוכלוסיות פריפריה להתגבר על המכשולים הכלכליים והחברתיים המונעים מהם לרכוש השכלה אקדמית, ומבטיחה להם ליווי צמוד במהלך כל שנות לימודיהם לתואר.

הסטודנטים זוכים למלגת קיום ו/או שכר לימוד, וכמו כן נהנים מסיוע לימודי, תכניות העשרה וליווי קרוב באמצעות רכז, שתפקידו לדאוג לכך שהסטודנטים לא יצברו פערים לימודיים או חברתיים.

גידול והרחבה

בשנים הראשונות התמקדה התכנית במכללות בפריפריה ובתחומי לימוד ספציפיים בעלי פוטנציאל תעסוקתי (הנדסה, חינוך, סיעוד, תקשורת, מדעי החברה, מדעים מדויקים).

מזה כ-5 שנים מלווה התוכנית 1,000-1,500 סטודנטים מדי שנה.

במהלך כ-10 שנים, ובעזרת רשת גדלה והולכת של שותפויות, הוענקו אלפי מלגות, בהקף כולל של עשרות מיליוני שקלים.

במהלך השנים האחרונות פיתחה קרן רש"י תוכניות ליבה ב"קציר": עבור אמהות חד-הוריות, לבוגרי כפרי נוער ופנימיות, תוכנית "אקדמיה" לבני נוער מהפריפריה.

טיפוח המחוייבות החברתית מתוך הקהילה

כל הסטודנטים הזוכים למלגות נדרשים לעשות גם בשביל האחר והחלש בחברה הישראלית. במסגרת התכנית נפתח מסלול חדש למנהיגות חברתית, שמטרתו למצות את הפוטנציאל של סטודנטים לעשייה חברתית והובלת שינוי.

דווקא "בני העניים" מהשכונות פורצים את מעגל הקושי והניכור, ומצטרפים למעגל העושים והמחוייבים לעשייה חברתית, בד בבד עם העמידה הבלתי מתפשרת בדרישות האקדמיות. סטודנטים אלה משתתפים בתכנית הכשרה מיוחדת שפותחה בשיתוף עם הילל ישראל ומרכז "ממזרח שמש", ללימוד וניתוח של נושאים מהחברה הישראלית, ואף מתכננים ומפעילים פרויקטים חברתיים שהם עצמם יוזמים.

חברת זו הופצה לגורמים הבאים:

שר החינוך	מר גדעון סער
שר הרווחה והשרותים החברתיים	מר יצחק הרצוג
מנכ"ל משרד החינוך	ד"ר שמשון שושני
מנכ"ל משרד הרווחה והשרותים החברתיים	מר נחום איצקוביץ'
יו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב	פרופ' מנואל טרכטנברג
מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי	גברת אסתר דומיניסיני
מנהלת אגף בכירה, האגף לפיתוח שירותים (קרנות), המוסד לביטוח לאומי	גברת ברנדה מורגנשטיין
מנהלת הרשות לקידום מעמד האישה	גברת ורד סוויד
יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת	ח"כ עו"ד ציפי חוטובלי
מנהל מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל	פרופ' ג'ק חביב
מנהלת תחום מתודולוגיה וסטטיסטיקה, ראמ"ה	ד"ר טל רו
מנהל אגף מחקר, תכנון והכשרה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים	מר יקותיאל צבע
סמנכ"ל מחקר ותכנון, המוסד לביטוח לאומי	ד"ר דניאל גוטליב
נשיא המכללה להנדסה סמי שמעון	פרופ' יהודה חדד
מנכ"ל המכללה להנדסה סמי שמעון	פרופ' ג'ורג' מרקוביץ
דיקן המכללה להנדסה סמי שמעון	מר דוד בגלייטר
נשיא המכללה האקדמית אחווה	פרופ' יוסף צלגוב
מנכ"ל המכללה האקדמית אחווה	אינג'ניר ישראל אברהמי
דיקן המכללה האקדמית אחווה	ד"ר יונית שכנוביץ
נשיא המכללה האקדמית אשקלון	פרופ' משה מני
מנכ"ל המכללה האקדמית אשקלון	עו"ד פנחס חליווה
דיקן המכללה האקדמית אשקלון	מר ישורון יואל
נשיא המכללה האקדמית ספיר	פרופ' ראובן איליה
מנכ"ל המכללה האקדמית ספיר	ד"ר נחמי פז
דיקן המכללה האקדמית ספיר	מר אלון גייר
נשיאת מכללת רופין	פרופ' שוש ארד
מנכ"ל מכללת רופין	מר צביקה לויץ
דיקן מכללת רופין	ד"ר רמי קליין
נשיא המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה	פרופ' יוחנן ארזי
דיקן המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה	מר פסח שפר
נשיא מכללת אורנים	פרופ' יאיר קארו
מנכ"ל מכללת אורנים	גב' בוטנסקי נוגה
דיקן מכללת אורנים	מר ביני תלמי
נשיא המכללה האקדמית כנרת	פרופ' חנוך לביא
מנכ"ל המכללה האקדמית כנרת	ד"ר זאביק דרורי
דיקן המכללה האקדמית כנרת	ד"ר עמיר בר-אור
נשיאת המכללה האקדמית עמק יזרעאל	פרופ' עליזה שנהר
מנכ"ל המכללה האקדמית עמק יזרעאל	ד"ר יורם רו
דיקן המכללה האקדמית עמק יזרעאל	ד"ר אריק פלניצקי
נשיא המכללה האקדמית גליל מערבי	פרופ' גדעון פישמן
מנכ"ל המכללה האקדמית גליל מערבי	מר יהודה ברוק
דיקן המכללה האקדמית גליל מערבי	ד"ר יהודה בן-סימון
נשיא המכללה האקדמית צפת	פרופ' אהרן קלרמן
מנכ"ל המכללה האקדמית צפת	מר שמואל הר-נוי
דיקן המכללה האקדמית צפת	גברת דורית פרטובי
נשיא המכללה האקדמית תל-חי	פרופ' יונה חן
מנכ"ל המכללה האקדמית תל-חי	מר יוסי מלכה
דיקן המכללה האקדמית תל-חי	ד"ר זאביק גרינברג

מחקר הערכה מס' 1

הערכת תוכנית מלגות קציר לסטודנטיות אמהות חד-הוריות

צוות הערכה: שירה כלימור-ממן וטלי-נוי רוזוב

נובמבר 2009

תוכן עניינים

1	תקציר מנהלים
	רקע
6	אמהות חד הוריות בישראל הנחות יסוד העומדות בבסיס תוכנית קציר תוכנית קציר חד- הורית
9	מטרות תוכנית קציר חד הוריות
10	יעדי התוכנית
10	אוכלוסיית היעד
10	קריטריונים לקבלת המלגה
11	מרכיבי התוכנית
12	פריסה גיאוגרפית

מערך המחקר

13	מטרת הערכה
13	שאלות המחקר
13	תפיסת המחקר
14	מתודולוגיה ותשומות המחקר
14	דגימה ופרופיל הנדגמים
15	ניתוח משתני בקרה
17	מהימנות ותוקף השאלון
19	מקטעים מסיפורים אישיים

פירוט הממצאים

פרק א': בחינת אפקטיביות התוכנית

20	תרומת התוכנית להרשמה ללימודים (בחשיפה מוקדמת או מאוחרת)
22	תרומת התוכנית לבחירת מוסד לימודים
25	נתוני נשירה מהמכללות
25	זכאות לתואר
26	תפיסות ועמדות ביחס ללימודים
28	תרומת הסיוע הכלכלי
29	עמדות ביחס לסיוע הכלכלי

פרק ב' : בחינת קונספט התוכנית ומרכיביה

31	בחינת תשומות ותפוקות התוכנית
32	שביעות רצון מהשתתפות בתוכנית
36	שביעות רצון מצוות התוכנית במכללה
37	שביעות רצון מצוות מנהלת קציר

פרק ג' : תרומת מרכיבי התוכנית השונים

41	שכר לימוד
41	תמיכה אישית
42	הסיוע הלימודי
42	מלגת קיום
43	מפגש קבוצתי
44	צרכים בקרב קהל היעד

פרק ד' : כיצד התוכנית יכולה להשתלב במאמצי חקיקה

ובמגמות הקיימות במשרדי הממשלה כיום ?

45	מבנה גמלת הבטחת הכנסה
46	תוכנית "משכילים להתקדם"
48	הצעת החוק- יולי 2008
49	דרכי פעולה אפשריות לקרן

סיכום ומסקנות

49	
51	המלצות
52	ביבליוגרפיה
53	נספח 1 : שאלון מקורי
59	נספח 2: שאלון חדש

69	תמצית מנהלים באנגלית
----	-----------------------------

תקציר מנהלים

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2008 היו בישראל כ-145.6 אלף משפחות חד הוריות כ-12% מסך כל המשפחות בארץ. נמצא כי בקרב אוכלוסיית חד הוריות קיימים חסמים המונעים ממנה השתלבות בשוק העבודה, החסמים הינם הון אנושי, השכלה נמוכה, היעדר מקצוע והיעדר ניסיון תעסוקתי כאשר חלק מהנשים סובלות משילוב של שני חסמים ויותר.

הנחת יסוד (גם אם לא מפורשת) של יוזמי תוכנית מלגות קציר הינה כי השקעה בהשבת הון אנושי של נשים חד הוריות מהפריפריה עשויה לחולל שינוי חברתי ולהשפיע על החוסן המשפחתי והכלכלי שלהן וכן לתמוך באופן עקיף ביכולתם של ילדיהן להשתלב בתור בוגרים בריאים, מתפקדים ותורמים בחברה הישראלית. הנחת יסוד נוספת שעומדת בבסיס התוכנית היא כי מתן מלגה וסיוע ימנעו נשירה של נשים חד הוריות מהלימודים.

במסגרת תוכנית מלגות קציר לסטודנטיות אמהות חד-הוריות נשים הנמצאות במצב סוציו-אקונומי ורקע קשה, מקבלות הזדמנות לשפר את המעמד ההשכלתי שלהן באמצעות לימודים לתואר ראשון. רכישת תואר ראשון מהווה קלף משמעותי במעגל העבודה ומאפשרת עמדה חזקה יותר ונקודת כניסה גבוהה יותר. מרכיבי התוכנית כוללים: מלגת לימודים, מלגת קיום, ליווי אישי, ליווי קבוצתי, סיוע בשיעורי תגבור ועוד.

המשימה בפניה עומדות הסטודנטיות היא אתגר יומיומי של התמודדות כפולה: מחד, מציאות אישית של קשיים משפחתיים וכלכליים, ומאידך, הרצון העז לפרוץ את מעגל הקשיים באמצעות התפתחות והשכלה גבוהה.

מטרות הערכה

הערכה זו הינה בבחינת הערכה מסכמת מתוך רצון לבחון את מידת השגת יעדי התוכנית. אולם, לצורך למידה ושיפור עוסקת הערכה זו גם בבחינת הקונספט של תוכנית מלגות קציר לאמהות חד הוריות ומשלבת היבטים מעצבים.

תפיסת המחקר

המחקר הינו מחקר השוואתי (Comparative Analysis), כלל ארצי, שמנסה להקיף את משתתפי התוכנית במכללות השונות בדרום וצפון הארץ. כמו כן, המחקר מבצע ניתוח פערים (Gap-Analysis) שמטרתו להצביע על שינויים בקרב הסטודנטיות המשתתפות בתוכנית ביחס לעצמן. המחקר משלב נתונים איכותניים וכמותיים על מנת להגיע לשיקוף מדויק יותר של עמדות ותפיסות ביחס לתוכנית.

מתודולוגיה

המחקר בוצע על פי השלבים הבאים :

- (1) ניתוח מסמכי התוכנית
- (2) נערכו 3 קבוצות מיקוד : במכללה האקדמית ספיר, במכללה האקדמית עמק יזרעאל ובמכללה האקדמית גליל מערבי באמצע חודש מאי 2009.
- (3) נערכו 6 ראיונות עומק פנים אל פנים עם סטודנטיות ממכללות בהן לא התקיימו קבוצות מיקוד (המכללה האקדמית אשקלון, המכללה האקדמית תל חי והמכללה האקדמית צפת) באמצע חודש מאי 2009.
- (4) נערך סקר טלפוני כמותי בקרב 94 מלגאיות (מתוך 144 המלגאיות) המהווה 65% מאוכלוסיית המחקר בתאריכים 13-14/7/09 באמצעות חברת טלדור. השאלון נכתב על ידי יחידת הפיתוח וכן ביצוע הניתוחים הסטטיסטיים.
- (5) ראיונות נוספים נערכו עם בעלי תפקידים בקרן.

מגבלות המחקר

המחקר אינו משווה בין קבוצת האמהות החד-הוריות המשתתפות בתוכנית לקבוצת השוואה בשל התנגדויות מצד המכללות להעמיד לרשות צוות המחקר רשומות אלה. הסקר הטלפוני הוגבל ל- 90 נדגמים בשל אילוצי תקציב. צוות המחקר לא הצליח מפאת אילוצי תקציב וזמן, לראיין את הדיקנים במכללות לגבי השפעת התוכנית על המכללות למרות שהנושא חשוב ועלה לסדר היום. יש לציין שהתוכנית פועלת משנת 2006 ורוב המשתתפות נמצאות בשלהי הלימודים (מלבד 11 סטודנטיות מהמחזור הראשון של התוכנית). לכן, לא מתאפשרת בשלב זה בחינה של מדדים משמעותיים לבחינת אפקטיביות התוכנית כגון : איכות התעודה/ התואר או ממוצע ציונים.

עיקר הממצאים

תוכנית מלגות קציר חד-הוריות מעודדת ומסייעת לאמהות חד הוריות לצאת ללימודים למרות הקשיים הנלווים להחלטה מסוג זה וזאת על בסיס ההנחה שלימודים אלה יקדמו את רווחתן בעתיד.

התוכנית עומדת בצורה טובה ביעדיה.

1. היא מסייעת בהפחתת חסם ההרשמה ללימודים בצורה ניכרת : 70% מהמשתתפות בתוכנית מדווחות במידה כלשהי, שלא היו נרשמות ללימודים במכללה אם לא היו מתקבלות לתוכנית מלגות קציר. הדברים מקבלים תימוכין גם בשאלות פתוחות שנשאלו בקבוצות המיקוד ובסקר הטלפוני. **אין ספק שהתרומה בהפחתת חסמים ניכרת יותר כאשר החשיפה לתוכנית מוקדמת.** התוכנית משפיעה גם על בחירת מוסד הלימודים (30% ציינו זאת במידה רבה- רבה מאוד) בעיקר בקרב סטודנטיות מבוגרות יותר.
2. התוכנית מסייעת במניעת נשירה- ממצאים שנאספו בקרב המכללות אנו צופים ב- 5% נשירה בקרב המשתתפות לעומת 9.3% בקרב כלל תלמידי המכללות.

3. **התוכנית מסייעת למשתתפות להגיע לזכאות לתואר בהצלחה** - כל המחזור הראשון של התוכנית סיים בהצלחה את התוכנית (11 משתתפות). התוכנית תמשיך לבצע מעקב של מדד זה גם בשנים הקרובות כדי לתקף אותו. עד כה התוכנית לא עסקה בשיווק אקטיבי ובישוג של אמהות חד הוריות ללימודים ולכן אינה יכולה לשאוף לעמוד ביעד של הגדלת מספר האמהות החד הוריות בישראל הזכאיות לתואר אקדמי.

התוכנית בעלת תרומה בהיבטים כלכליים ושאינם כלכליים:

תרומת הסיוע הכלכלי באה לידי ביטוי בהפחתת הנעזרות במקורות סיוע כלכליים. בפועל, 81% מהסטודנטיות מדווחות שהן עובדות (בדומה לאוכלוסייה זו בשוק העבודה בכלל) ושכרן הממוצע ברוטו עומד על 3,402 ₪ לחודש. מלגת הקיום מהווה כ- 10% מההוצאות החודשיות שלהן והן נעזרות בממוצע בשני מקורות פרנסה נוספים. מבדיקה מזווגת של תכנון מול ביצוע עולה שפחות סטודנטיות נעזרו בסיוע כלכלי מבני משפחה ומהלוואות לצורך מימון למרות שתכננו לעשות כן מראש. הסיוע הכלכלי נתפס משמעותי מאוד להצלחה בלימודים ולמניעת נשירה בקרב הסטודנטיות. 83% מדווחות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להמשיך ללמוד ולא לעזוב ו- 88% מציינות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להצליח בלימודים. רוב הסטודנטיות (86%) מאמינות שהתואר יאפשר להן להשיג עבודה טובה יותר וגם לשדרג את שכרן (81%). מהממצאים עולה שתפיסת התרומה של לימודים באקדמיה התחזקה מאוד בקרב הסטודנטיות וכן רצונן האישי להמשיך לימודים בעתיד (85%). נקודת חוזקה משמעותית של התוכנית ניכרת בשינוי הקשר בין האמהות לילדיהן, שבאה לידי ביטוי בתפיסה הרווחת בקרב האמהות שלימודיהן לתואר יעודדו את ילדיהן ללמוד באקדמיה בעתיד (95%).

רמת שביעות הרצון מהתוכנית:

רמת שביעות הרצון מהשתתפות בתוכנית גבוהה מאוד כאשר 95% מדווחות שהיו ממליצות לחברה חד-הורית להצטרף לתוכנית זו. מהממצאים עולה שרכיב היחס האישי בתוכנית הוא הרכיב המרכזי הקובע רמת שביעות הרצון ואיתו הרכיבים הכלכליים. צוות התוכנית במכללה מהווה נדבך חשוב בשביעות הרצון באדיבותו ובסיוע בפתרון בעיות. רמת שביעות הרצון מצוות התוכנית במכללה גבוהה מאוד ובאה לידי ביטוי בכל הפרמטרים שנבדקו: המענה אדיב (91.5%), הצוות קשוב לצרכים (93.6%), זמין ונגיש (93.6%) ומסייע בפתרון בעיות (80.9%). רמת שביעות הרצון ממנהלת קציר נמוכה יותר מצוות התוכנית וזאת בשל שיעור גבוה של "לא יודעי". כ- 81% מדווחות שצוות מנהלת קציר קשוב לצרכים במידה רבה- רבה מאוד ו- 71% מדווחות שהצוות מסייע בהתמודדות עם בעיות שעולות בתקופת הלימודים.

בחינת מרכיבי התוכנית:

נראה כי מועדי התשלום של המלגה אינם מתוזמנים נכון עם עולם התשלומים באוניברסיטה. הסטודנטיות נאלצות לשלם חלק משכר הלימוד בעצמן אחרת לא תוכלנה לגשת למבחנים. נוהל זה יוצר חששות וחוסר ודאות בקרבן. אין ספק שמרכיב שכר הלימוד הוא המרכיב העיקרי והחשוב ביותר במלגה. המרכיב המשני הוא הסיוע הלימודי (67%). המפגשים האישיים והקבוצתיים חשובים במידה פחותה יותר (כ-40%).

המשתתפות מצביעות על צורך בסיוע כלכלי נוסף, סיוע במלגה ללימודי תואר שני, סדנאות לחיפוש עבודה, תשלומי נסיעות ועוד. הצרכים עבור הילדים מגוונים יותר: מלגות להשכלה גבוהה, חוגים, מסגרות לשעות אחר הצהריים, סיוע לימודי, חונך חברתי ואבחונים.

המלצות

- 1) התוכנית אינה מבצעת תהליכי איתור בקהילה אלא בקרב נרשמות שהביעו רצון ללמוד. מצב זה מקטין את קהל היעד ובהכרח מעניק סיוע לשכבה "חזקה יותר" בקרב החד-הוריות. רצוי היה להרחיב את שיווק התוכנית למקורות בקהילה.
- 2) אוכלוסיית המשתתפות בתוכנית הטרוגנית מאוד- ישנן נשים בגילים שונים, עם מס' ילדים שונה וכדומה. לכן, הקשר האישי והתאמת תוכנית אישית לכל סטודנטית הכרחיים להצלחתה ואכן אלה מרכיבים מוערכים בתוכנית. משום כך גם עולה תחושה שהמפגשים הקבוצתיים פחות חשובים- מאחר והם צריכים לקלוע למכנה משותף שלא תמיד קיים.
- 3) יתרה מכך, אמהות לילדים צעירים מתקשות להגיע לפעילויות התוכנית בשעות אחר צהריים.
- 4) במידה ויש רצון לשלב סדנאות ומפגשים יש למקד אותם בתחום התעסוקה. נושא זה מעסיק מאוד את הסטודנטיות ויכול לתרום לקידומן האישי.
- 5) נוהל תשלום המלגה עבר שינוי משמעותי במהלך שנה זו ובכל זאת מועדי התשלום אינם מתוזמנים נכון עם האוניברסיטה. מצב זה יוצר תחושות קשות בקרב הסטודנטיות שמחמירה בצל השמועות על "מצבה הקשה" של קרן רש"י (לשון הסטודנטיות). רצוי להסדיר שוב את נושא התשלומים ולהעביר מסר ברור לקראת שנת הלימודים הבאה שיפיג חששות אלה.
- 6) מלגת הקיום מהווה 10% בלבד מהוצאות הקיום של הסטודנטיות ולכן הן נעזרות במקורות פרנסה נוספים (מלבד שכר עבודה). היציאה ללימודים פגעה במידה כזו או אחרת בזכויותיהן של האמהות בביטוח לאומי. מצב זה דורש אסדרה חוקית או פיצוי כלשהו כדי למתן את המצב שנוצר.
- 7) מהממצאים עלו צרכים נוספים בקרב קהל היעד שרובם מתמקדים במלגות לימודים או בסיוע לילדים. יש לבחון כיצד ניתן לשלב מסגרות שונות של הקרן על מנת להעמיק את הסיוע לאוכלוסייה זו.
- 8) אנו ממליצים על הרחבת התוכנית משלב טרומי זה לשלב פיילוט, המונה 500 משתתפות. שלב הפיילוט יאפשר לבצע בדיקה מעמיקה יותר של ההשלכות וההשפעות של התוכנית במטרה להעביר אותה למימון ממשלתי.

פתח דבר

המחקר נערך על ידי צוות יחידת פיתוח והערכה של קרן רש"י בסיוע העמותה לתפנית בחינוך וגורמים שונים במכללות. נבקש להודות לכל האנשים שסייעו ועמלו באיסוף הנתונים, בעיבודם, בהצגתם ובהערת הערות.

מנהל התוכנית שעיה אי-מגור ועוזרתו נירית רוזנטל, רכזות התוכנית מתי וייס ואושרה פרידמן, דיקאני הסטודנטים במכללות, רכזי הסטודנטים במכללות ולכל הסטודנטיות שהשתתפו במחקר.

רקע - אמהות חד הוריות בישראל

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2008 היו בישראל כ-145.6 אלף משפחות חד הוריות כ-12% מסך כל המשפחות בארץ. בראש 84% מן המשפחות החד הוריות (עם ילדים עד גיל 24) עומדות נשים.

ההכנסה החודשית לאמהות חד הוריות נע בין 2,300 ל-2,677 ש"ח לחודש, על פי מספר הילדים במשפחה. תחולת העוני בקרב משפחות חד הוריות עמד בשנת 2006 על 29.5%, לעומת 20% בקרב כלל המשפחות.

ב-60% מהמשפחות החד הוריות עומדת גרושה, וב-28% מהמשפחות החד הוריות עומדת עולה חדשה (ביטוח לאומי, 2006).

מבחינת מבנה ההשכלה של אמהות חד הוריות עולה כי במהלך השנים חלה עליה ברמת ההשכלה של האוכלוסייה הנסקרת וייצוגן היחסי בטווחי ההשכלה הנמוכים הלך ופחת גם בהשוואה להתפלגות רמות ההשכלה של אמהות נשואות (אחדות, סופר ושלה, 2007).

המשך לוח 1: מאפייני רקע עיקריים של אימהות חד הוריות בהשוואה לאימהות נשואות, באחוזים¹

שנים	אימהות חד הוריות			אימהות נשואות		
	1985	1995	2005	1985	1995	2005
השכלה בטווחים (שנות לימוד)						
8-0	39.8	17.4	7.0	27.4	15.2	8.7
11-9	18.9	18.4	15.6	20.5	16.0	11.1
12	16.8	22.0	28.1	24.1	29.0	30.3
15-13	13.8	24.2	25.8	18.0	23.3	24.8
16 ומעלה	10.8	18.0	23.5	10.1	16.5	25.1
סה"כ						
ממוצע שנות לימוד	9.6	11.9	13.0	10.7	12.1	13.1

מקור: סקר כוח אדם, 2005 עיבודים ניוחדים, מנהל מוחקר וכלכלה, משרד התמיכה

מתוך (אחדות, סופר ושלה, 2007).

עם זאת ניתן לראות גם מן הטבלה וגם מנתונים עדכניים יותר כי למעלה ממחצית האמהות החד-הוריות אינן בעלות השכלה אקדמית (למ"ס 2008).

בשנת 2005 שיעור האבטלה בקרב אמהות חד הוריות נע בין 9.4% בקרב אמהות לשני ילדים ל-14.4% בקרב אמהות ל-3 ילדים ויותר. הנתונים מ-2005 מעידים כי חל שיפור מה ביכולתן של אמהות לצאת לעבודה בשנת 2005 לעומת השנים שקדמו לה, עם זאת יש לזכור כי יציאה לעבודה בשכר אין משמעותה תמיד יציאה מעוני.

אמהות חד הוריות מקבלות סיוע של הבטחת הכנסה מביטוח לאומי, אולם סכומי הקצבה ותנאי הזכאות עברו שינוי לרעה בשנת 2003, לעומת שינויים בסכומי הקצבה והזכאות שהונהגו בשנות ה-90. ראו טבלה בעמוד הבא:

לוח 3: גובה הגמלה להבטחת הכנסה להורה יחיד (ללא קצבאות ילדים) וכאחוז מהשכר הממוצע למשרת שכיר

שנים	הורה יחיד + 1		הורה יחיד + 2 ויותר	
	מחירים קבועים (מחירי 2006)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירים קבועים (מחירי 2006)	אחוז מהשכר הממוצע
1990	2,318	37.0	2,786	44.4
1995	2,495	38.4	3,121	48.1
2002 ⁵	2,841	38.9	3,550	48.7
2006 ⁶ :				
מתחת לגיל 55	2,300	31.0	2,677	36.1
55 ומעלה	2,776	37.1	3,463	46.3

מקור: המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי ינואר-מרץ, 2007, רבעון סטטיסטי אוקטובר-דצמבר, 2006.

⁵ מיולי 2002 הופחתו 4% רוחביים במסגרת התכנית להבראת המשק
⁶ גובה הגמלה כולל הפחתה רוחבית של 4% במסגרת הארכת תכנית החירום הכלכלית להבראת המשק

מתוך אחדות, סופר ושלת, 2007.

הטבות שמציע משרד התמ"ת לאמהות חד הוריות הינן:

1. תוכניות סיוע- מציאת פתרונות לילדים: השתתפות בתשלום מעונות יום, צהרונים, קייטנות קיץ, סיוע להורים יחידים מגבירי עבודה במיוחד (30 שעות), וסיוע להורים העובדים בשעות חריגות.
2. התכנית "משכילים להתקדם" – מבחן תמיכה - מלגות מחיה להורים יחידים באקדמיה:
 תכנית "משכילים להתקדם" - הינה תכנית ניסיונית לזמן מוגבל, ולמספר מוגבל של זכאים, שמטרתה לבחון השתלבות בעבודה וקידום לעצמאות כלכלית על ידי מתן מלגות מחיה בזמן לימודים אקדמאיים לתואר ראשון.
 התכנית מיועדת להורים יחידים מקבלי הבטחת הכנסה לפחות 16 חודשים מתוך 20 החודשים שקדמו להגשת הבקשה למלגה שנרשמו למוסד אקדמי מוכר על ידי המועצה להשכלה גבוהה לתואר ראשון בלבד, ובהיקף של לפחות 18 ש"ש. (מלבד חריגים בודדים - עולים חדשים המאושרים גם לטובת לימודים לתואר שני, לפי תנאי הנוהל).

במסגרת התכנית, הורים יחידים שיהיו זכאים לה, יקבלו מלגת מחיה ממועד התמיכה, שתהווה מעין תחליף להבטחת ההכנסה שההורה היחיד קיבל מהמוסד לביטוח לאומי לפני לימודיו, שתופסק בעקבות לימודיו. המלגה תינתן באותם תנאים והגבלות של הבטחת הכנסה ובנוסחא דומה של הפחתת גובה המלגה על פי ההכנסות. כל הורה יחיד שימצא זכאי יזכה לתמיכה במהלך 3 שנים עד לסיום התואר.

3. תוכניות ליזמות עיסקית

4. תוכנית מה"ט לחד הורים- טכנאים

5. שוברים להורים יחידים במסגרת הכשרה מקצועית:

במסגרת התכנית לעידוד תעסוקת הורים יחידים המשרד נערך לתוכנית בה יוכל הורה יחיד, מבלי לפגוע בזכותו לקבל הבטחת הכנסה או דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי, להשתלב בקורסי הכשרה מקצועית ולזכות בהשתתפות חלקית עד מלאה מעלות הקורס.

50% מימון של הקורס- ואפשרות להשתתפות ב-50% הנותרים בתום הקורס.

לאחרונה הועלתה הצעת חוק שמטרתה לאפשר לאמהות חד הוריות לצאת ללימודים אקדמיים מבלי שתאלצנה לוותר על קצבת הבטחת הכנסה, שהן זכאיות לה מהביטוח הלאומי. מטרת ההצעה לתקן את המצב הקיים כיום, לפיו הורה יחיד המבקש ללמוד, באופן מלא או חלקי, במוסד להשכלה גבוהה, נשללת ממנו באופן אוטומטי הזכאות לקצבה מכוח החוק. ועדת העבודה של הכנסת אישרה לקריאה ראשונה את הצעת החוק, למרות התנגדות הממשלה (אמסטרדמסקי, 2008, מתוך ynet).

מחקרים מצאו כי המשתנה הדמוגרפי המרכזי המשפיע על ההסתברות להימצא מתחת לקו העוני הוא מספר המפרנסים במשק בית (ג'רבי ולוי 2000 מתוך תמיר, 2006).

נמצא כי לאוכלוסיית חד ההוריות קיימים חסמים המונעים ממנה השתלבות בשוק העבודה, החסמים הינם הון אנושי: השכלה נמוכה, היעדר מקצוע והיעדר ניסיון תעסוקתי כאשר חלק מהנשים סובלות משילוב של שני חסמים ויותר. חסמים נוספים הם: ליקויי בריאות גופניים ונפשיים המגבילים את היכול לעבוד ומאפיינים דמוגרפיים כגון גיל, מצב משפחתי ומספר ילדים קטנים. הימצאות של ילדים בבית מהווה חסם שיש לו השפעה גדולה על היכולת של אימהות לצאת לעבודה זאת שכן הן מוגבלות ביכולתן להתחייב לעבודה במיוחד בהיקף של משרה מלאה וגם משום שעליהן להתחשב בכדאיות הכלכלית שבעבודתן, בהתחשב בזמינות ההסדרים ובהוצאות הקשורות בטיפול בילדים (אחדות, 2007).

ממחקר שנערך בארץ (קינג ואח' 2003 מתוך אחדות, 2007) על חסמים להשתלבות בתעסוקה בקרב מקבלי הגמלה להבטחת הכנסה עולה כי השכלה נמוכה מהווה חסם להשתלבות בתעסוקה. ככל השקעה, השקעה בהון האנושי בהווה מניבה פירות בעתיד, דוגמא לכך יכולה להיות בהחלט השכלה. השקעה בהשכלה משמעה ויתור על עבודה (חלקי או מלא) ועל השכר שבצידה וזאת תמורת שכר גבוה יותר בעתיד. נמצא כי נשים להן מספר ילדים ממירות את

ההשקעה בהשכלה והכשרה באחריות ההולכת וגדלה של טיפול במספר רב של ילדים בכוחות עצמן, כך שנבצרת מהן האפשרות להשקיע בהונן האנושי ולהגדיל על ידי כך את סיכוייהן להשתלב בתעסוקה יציבה.

כמו כן, שכר הסף (הערך הסובייקטיבי המגדיר את הכדאיות לעבוד) של אימהות אשר להן מספר ילדים או ילדים קטנים גבוה יותר. זאת בשל ההוצאות הגבוהות בגין טיפול בילדים מחוץ לבית. המחקר מציע לקדם נושא של השבחת ההון האנושי של מקבלי גמלאות קיום (אחדות, 2007).

הנחות יסוד העומדות בבסיס תוכנית קציר

1. הנחת יסוד (גם אם לא מפורשת) של יוזמי התוכנית הינה כי השקעה בהשבחת הון אנושי של נשים חד הוריות מהפריפריה עשויה לחולל שינוי חברתי ולהשפיע על החוסן המשפחתי והכלכלי שלהן וכן לתמוך באופן עקיף ביכולתם של ילדיהן להשתלב בתור בוגרים בריאים, מתפקדים ותורמים בחברה הישראלית. הנחה זו יכולה להיות מבוססת על ידי הממצא כי השכלת ההורים הינה אחד המנבאים החשובים ביותר ליכולת ההצלחה של ילדים בבחינות הבגרות בישראל. תלמידים שאמהותיהם משכילות נמצאים בשיעור גבוה הרבה יותר בזכאות לבגרות ובשיעור העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות בשנת 2004/5 מאשר תלמידים שלאמהותיהם השכלה עד תיכונית (זוסמן וצור, 2008).
2. הנחת יסוד היא כי מתן מלגה וסיוע ימנעו נשירה של נשים חד הוריות מהלימודים.

תוכנית מלגות קציר לאמהות סטודנטיות חד-הורית

תוכנית המלגות לסטודנטיות אמהות חד הוריות, נוסדה על ידי קרן רש"י בשנת תשס"ו (2005-6).

במסגרת התוכנית נשים חד הוריות הנמצאות במצב סוציו-אקונומי ורקע קשה, מקבלות הזדמנות לשפר את המעמד ההשכלתי שלהן באמצעות לימודים לתואר ראשון. רכישת תואר ראשון מהווה קלף משמעותי במעגל העבודה ומאפשרת עמדה חזקה יותר נקודת כניסה גבוהה יותר.

המשימה בפניה עומדות הסטודנטיות היא אתגר יומיומי של התמודדות כפולה: מחד, מציאות אישית של קשיים משפחתיים וכלכליים, ומאידך, הרצון העז לפרוץ את מעגל הקשיים באמצעות התפתחות והשכלה גבוהה.

מטרות

מטרת התוכנית לאפשר לאמהות חד הוריות לזכות בתואר אקדמי, תוך תמיכה בהן למשך כל תקופת הלימודים, מתוך מגמה שיוכלו לחזור למעגל החיים הנורמטיבי ולצאת ממעגל הנוקפות.

יעדים בשלב הפיילוט

- צמצום נשירה של סטודנטיות חד הוריות בעזרת תמיכה במלגת לימודים, מלגת קיום, עזרה לימודית והעצמה אישית.
- עלייה במספר הסטודנטיות החד הוריות שתסיימנה בהצלחה את הלימודים האקדמאים (הגדרה: עמידה בדרישות האקדמיות לסיום התואר).

יעדים לשלב היישום

- עלייה במספר סטודנטיות אמהות חד הוריות הנרשמות ללימודים אקדמאים במכללות אקדמיות בפריפריה החברתית גיאוגרפית של מדינת ישראל.
- יציאה ממעגל הנזקקות.

האתגר לעתיד

כבר כיום הביקוש עולה על היצע המלגות, והנהלת התוכנית נאלצת לדחות מועמדות מסיבות תקציביות. בנוסף, ככל שמעמיקים את הקשר וההיכרות עם המועמדות נחשף עומק המצוקה האישית והצרכים עולים וגוברים- דבר המחייב הרחבת המענים כדי להבטיח הצלחה אמיתית.

אוכלוסיית יעד

שנתון	מספר סטודנטיות חד הוריות בתוכנית
2005-6	11 סטודנטיות
2006-7	76 סטודנטיות
2007-8	116 סטודנטיות
2008-9	133 סטודנטיות
סה"כ בכל השנים	144 סטודנטיות

קריטריונים לקבלה לתוכנית

- (1) סטודנטיות שהוכרו כאמהות חד הוריות מנסיבות שונות
- (2) בוגרות שירות צבאי לאומי (למעט מקרים חריגים)
- (3) מצב סוציו-אקונומי עם מובהקות לצרכים כלכליים- עד 2500 ₪ ברוטו לנפש המחושבים על סמך :

- תלושי משכורת אחרונים או אישור על שנת השומה האחרונה עבור עצמאי
- מסמכי ביטוח לאומי המעידים על קצבת שארים, קצבת נכות, קצבת זקנה
- עבודות זמניות
- הכנסות ממשק חקלאי
- פיצויים\ שכ"ד\ נכסים
- פנסיה
- סיוע בלימודים על ידי המעביד

- מלגות
 - השתתפות או פטור בשכ"ל
 - תמיכה על ידי מינהל סטודנטים
 - בעלות על דירה\רכב
 - בעיות מיוחדות: נכות, מחלה ממושכת כולל אשפוז, יתמות
 - אישור על קבלת קצבת הבטחת הכנסה (מעל חצי שנה)
- ההחלטה מתבצעת לאחר קבלת כל הנתונים, עריכת ראיון עם המועמדת וקבלת המלצה ממוסד הלימודים.

מרכיבי התוכנית

כל מכללה מקבלת סל מרכיבים שונה בתוכנית אולם ישנם רכיבים משותפים והם:

1. שכר לימוד בהתאם למה שהוקצה לכל מלגאית (יכול להגיע עד 10,000 ₪)
2. מספר מפגשים של כנסי קציר
3. סיוע לימודי-תלוי בצורך של המלגאית ובהיצע המענים שיש למכללה.
4. מלגת קיום-לא כולן מקבלות, תלוי בצורך שלהן (מלגה של 6,000 ₪).

רכיבים נוספים שיש בחלק מן המכללות:

1. סדנאות העשרה
2. מפגשים אישיים עם עו"ס
3. פעילות עם הילדים-פעמיים בשנה.
4. חונך לילד (לאו דווקא ממומן על ידי קרן קציר, אבל ניתן בגלל היותה מלגאית קציר)
5. אבחונים במידת הצורך
6. סיוע להתמודדות עם לקות למידה

המכללה האקדמית גליל מערבי, לצורך מימון חלקה בשכר הלימוד, ביקשה מהמלגאיות לעשות פעילות פר"ח 4 ש"ש.

תקציב מקסימאלי לסטודנטית ב-₪ - לפי תכנון תשס"ט

מלגת שכר לימוד	10,000 ש"ח
מלגת קיום	6,000 ₪
סיוע לימודי וחברתי	2,300 ₪
סה"כ לסטודנטית ב-₪	18,300 ₪
סה"כ לסטודנטית ב-\$	\$ 4,815 (לפי 3.8 ₪)

פריסה גיאוגרפית:

מספר משתתפות	זרום	מספר משתתפות	מרכז	מספר משתתפות	צפון
17	המכללה האקדמית ספיר	1	מכללת רופין	11	המכללה האקדמית תל חי
10	המכללה האקדמית אשקלון			17	המכללה האקדמית צפת
3	המכללה האקדמית לחינוך אחוה			31	המכללה האקדמית גליל מערבי
4	המכללה להנדסה סמי שמעון			28	המכללה האקדמית עמק יזרעאל
				5	המכללה האקדמית כנרת
				3	מכללת אורנים
				3	המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה
34		1		98	

מעריך המחקר

מטרות הערכה

הערכה זו הינה בבחינת הערכה מסכמת מתוך רצון לבחון את מידת השגת יעדי התוכנית. אולם, לצורך למידה ושיפור עוסקת הערכה זו גם בבחינת הקונספט של תוכנית מלגות קציר לאמהות חד הוריות ומשלבת היבטים מעצבים.

שאלות המחקר

שאלות המחקר מתמקדות בשני צירים:

1. בחינת מידת האפקטיביות של התוכנית בהפחתת חסמים להרשמה לתואר, מניעת נשירה ועמידה בתנאי סיום התואר של סטודנטיות חד הוריות המשתתפות בתוכנית. שאלות לדוגמא:

- האם התוכנית מפחיתה חסמי הרשמה, מעודדת הרשמה לתואר?
- האם וכיצד עונה התוכנית על צרכי אמהות חד הוריות סטודנטיות?
- מהן התוצאות של התוכנית ביחס למטרות העלאת מספר הסטודנטיות ומניעת נשירה?

2. בחינת קונספט התוכנית על מרכיביה, לדוגמא:

- מהן התשומות שהוכנסו לפרויקט? כ"א, תקציבים
- מהן התפוקות של התוכנית ביחס למטרות שהוגדרו: חלוקת מלגות, עריכת סדנאות, עריכת פעילויות חברתיות לאם ולמשפחה, תגבור לימודי
- האם מרכיבי התוכנית מהווים מעטפת אופטימאלית להשגת יעדי התוכנית? אילו מרכיבים חיוניים, אילו מרכיבים טעונים שיפור או חיזוק?
- האם הסיוע משביע רצון (מבחינת הסטודנטיות)?
- כיצד ניתן לחבר את התוכנית עם תוכניות אחרות של קרן רש"י? (מילית, משפחות)
- כיצד התוכנית יכולה להשתלב במאמצי חקיקה ובמגמות הקיימות במשרדי ממשלה כיום?

תפיסת המחקר

המחקר הינו מחקר השוואתי (Comparative Analysis), כלל ארצי, שמנסה להקיף את משתתפי התוכנית במכללות השונות בדרום וצפון הארץ.

כמו כן, המחקר מבצע ניתוח פערים (Gap-Analysis) שמטרתו להצביע על שינויים בקרב הסטודנטיות המשתתפות בתוכנית ביחס לעצמן.

המחקר משלב נתונים איכותניים וכמותיים על מנת להגיע לשיקוף מדויק יותר של עמדות ותפיסות ביחס לתוכנית.

מתודולוגיה

המחקר בוצע על פי השלבים הבאים:

- ניתוח מסמכי התוכנית
- נערכו 3 קבוצות מיקוד: במכללה האקדמית ספיר, במכללה האקדמית עמק יזרעאל ובמכללה האקדמית גליל מערבי באמצע חודש מאי 2009.
- נערכו 6 ראיונות עומק פנים אל פנים עם סטודנטיות ממכללות בהן לא התקיימו קבוצות מיקוד (המכללה האקדמית אשקלון, המכללה האקדמית תל חי והמכללה האקדמית צפת) באמצע חודש מאי 2009.
- נערך סקר טלפוני כמותי בקרב 94 מלגאיות (מתוך 144 המלגאיות) המהווה 65% מאוכלוסיית המחקר בתאריכים 13-14/7/09 באמצעות חברת טלדור. השאלון נכתב על ידי יחידת הפיתוח וכן ביצע הניתוחים הסטטיסטיים.
- ראיונות נוספים נערכו עם בעלי תפקידים בקרן.

מגבלות המחקר

המחקר אינו משווה בין קבוצת האמהות החד-הוריות המשתתפות בתוכנית לקבוצת השוואה בשל התנגדויות מצד המכללות להעמיד לרשות צוות המחקר רשומות אלה. הסקר הטלפוני הוגבל ל- 90 נדגמים בשל אילוצי תקציב. צוות המחקר לא הצליח מפאת אילוצי תקציב וזמן, לראיין את הדיקנים במכללות לגבי השפעת התוכנית על המכללות למרות שהנושא חשוב ועלה לסדר היום. יש לציין שהתוכנית פועלת משנת 2006 ורוב המשתתפות נמצאות בשלהי הלימודים (מלבד 11 סטודנטיות מהמחזור הראשון של התוכנית). לכן, לא מתאפשרת בשלב זה בחינה של מדדים משמעותיים לבחינת אפקטיביות התוכנית כגון: איכות התעודה/התואר או ממוצע ציונים.

דגימה ופרופיל הנדגמים

הדגימה נשמרה על פי ייצוג יחסי נכון של האזורים הגיאוגרפיים והיא כוללת 26 סטודנטיות מהדרום (28%), 66 מהצפון (70%) ו- 2 מהמרכז (2%). סה"כ סירבו להשתתף בסקר 3 נדגמים, 2 נדגמים היו בעלי פרטים שגויים במאגר ועוד 11 דחו את זמן השתתפותם. מאחר והדגימה הוגבלה ל- 90 מפאת אילוצי תקציב, הרי שלא חזרו אל הסטודנטים שנדחו אלא המשיכו לרשומה חדשה במאגר. שיעור המסרבים זניח ביותר (פחות מ- 1%) לכן לא נמצא לנכון לנתח את פרופיל המסרבים. נדגמו סטודנטיות מכ- 12 מכללות שונות בהן: המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה (2), מכללת אורנים (2), המכללה האקדמית לחינוך-אחוה (7), המכללה האקדמית אשקלון (6), המכללה האקדמית גליל מערבי (21), המכללה האקדמית כנרת (3), המכללה להנדסה סמי שמעון (3), המכללה האקדמית ספיר (11), המכללה האקדמית עמק יזרעאל (18), המכללה האקדמית צפת (10), מכללת רופין (1), המכללה האקדמית תל חי (7), אחר (3). מסלולי הלימודים של האוכלוסייה הנדגמת מגוונים, מרביתם מתחומי החברה והרוח (87) ומקצתם בתחום מדעים והנדסאים (7).

האוכלוסייה מתפזרת באופן שווה (מלבד שנה רביעית) בפרמטרים שנת לימודים ומס' שנות השתתפות בתוכנית. (ראה טבלה 1)

טבלה 1 : שנת לימודים ומס' שנות השתתפות בתוכנית

מס' שנות השתתפות בתוכנית (%)	שיעור הסטודנטיות בשנת לימודים (%)	מס'
35.1	27.7	1
33.0	31.9	2
29.8	36.2	3
2.1	4.3	4
100.0	100.0	סה"כ

ניתוח משתני בקרה

התפלגות גילים : 16% בגילאי 20-30, 51% בגילאי 31-40, 31% בגילאי 41-50 ועוד כ- 2% מעל גיל 50.

23% מהסטודנטיות הן עולות חדשות (בדומה לשיעור העולים החדשים באוכלוסייה). ממוצע נפשות במשפחה עומד על 3.1.

מס' ילדים : 42% אמהות לילד אחד, 40% אמהות לשני ילדים, 11% לשלושה ילדים ו-7% לארבעה ילדים. בממוצע 2 ילדים - אנו אומדים שישנם כ- 200 ילדים שאמותיהן משתתפות בתוכנית.

גילאי הילדים : (מסתכם ביותר מ- 100% כי ישנן אמהות שנמצאות ביותר מקטגוריה אחת)

טבלה 2 : גילאי ילדים

קטגוריית גיל	מס' האמהות	שיעור (%)
0-6	26	28%
7-14	59	63%
15-24	36	38%
מעל 24	2	2%

רמת הכנסה : 81% מהסטודנטיות מדווחות שהן עובדות (בדומה לממוצע ארצי של אמהות חד-הוריות). שכרן הממוצע ברוטו עומד על 3,402 ₪ לחודש, לא כולל מלגה ו/או הכנסות מביטוח לאומי. רמת שכר זו יחסית גבוהה יותר בהשוואה לשכרן הממוצע של אמהות חד-הוריות בישראל שנע בין 2,300 ל-2,677 ש"ח לחודש.

טבלה 3 : רמת הכנסה לא כולל מלגה וביטוח לאומי

שיעור המתפרנסות (%)	
30.8	0-2000
42.9	2001-4000
19.8	4001-6000
6.6	6001-8000
100.0	Total
₪ 3,402	ממוצע הכנסה

לצרכי פרנסה - 7.4% מהסטודנטיות ציינו שהן משתמשות בכספי חסכוניות, 13.8% ממומנות על ידי הוריהן, 22.3 לקחו הלוואה, 24.5% קיבלו מלגה נוספת. חלקן מציינות שהן מקבלות מזונות.

בסה"כ 50% מהסטודנטיות מתפרנסות באמצעות מקור אחד, 37% באמצעות שני מקורות ו-13% באמצעות שלוש-ארבע מקורות פרנסה.

מקורות מימון נוספים ללימודים מלבד מלגת קציר והמדינה :

16% מהסטודנטיות ציינו שהן מקבלות מימון נוסף בעיקר מזונות וסיוע ממנהל הסטודנטים.

מהימנות ותוקף השאלון

השאלון שהועבר במחקר זה הינו פרי פיתוח של המחקר הנוכחי. לכן, חשוב לבדוק מהימנות (Reliability) ותוקף (Validity).

בדיקת תוקף משמעותה שהכלי מודד את מה שנועד למדוד ברמת דיוק ורלוונטיות גבוהה ואילו בדיקת המהימנות מאפשרת להסיק שהתוצאות בו אינן מקריות ויחסית אינן מושפעות מגורמים חיצוניים. המהימנות בוחנת גם את העקיבות הפנימית של הכלי, קרי האם השאלות משויכות לעולמות תוכן/ נושאים סדורים.

מבחן תוקף

תוקף תוכן (contents validity) - תוקף השאלון נשמר בעיקר בשל הפיתוח הקפדני שלו. בוצעה עבודה איכותנית נרחבת במהלכה כל השאלות נשאלו בקבוצות המיקוד ובראיונות האישיים על מנת לברר אם הן מובילות לדיון משמעותי בתרומת התוכנית. תהליך זה אפשר להוסיף/ להוריד פריטי משוב מהשאלון.

תוקף קריטריון (חיצוני) Criterion-related validity - כדי לשמור על תוקף קריטריון בוצעה השוואה בין נתוני נשירה של חד הוריות במכללות לבין התוצאות של המחקר. כך, ניתן לבחון שתוצאות שעולות מהמחקר אכן תואמות תוצאות חיצוניות.

מבחן מהימנות

בדיקת המהימנות קובעת מה המידה שבה כלי המדידה מודד את הידע או הכישורים באופן עקבי.

לצורך זה ניתן לערוך מספר בדיקות לדוגמה בדיקת הנשאלים ברוטציה או בטפסים מקבילים או במועדים שונים. בדיקות מסוג זה לא התאפשרו במחקר זה. על מנת לשמור על מהימנות נשאלו מספר שאלות עבור כל נושא ואף היתה חזרתיות מסוימת של היגדים. דרך זו מאפשר בחינת מהימנות של עולמות תוכן. כמו כן, נשאלו שאלות פתוחות, לבדיקת התאמה עם שאלות סגורות.

בדיקת עקיבות פנימית (internal consistency) משמעותה מדגם של פריטים המודדים את אותו משתנה ולכן קיימים מתאמים גבוהים ביניהם. מכאן לומדים שפריטי המשוב שויכו נכון לנושאים אותם הם בודקים. לשם כך נערך מבחן מהימנות סטטיסטי, אלפא של קורנבך. אלפא של קורנבך נמדד בסולם רציף בין 0 ל- 1 כשאר 0 פירושו עקיבות פנימית נמוכה (לא קיימת) ו- 1 פירושו עקיבות פנימית גבוהה.

בחינת המהימנות של מדדי המחקר נערכה על פי הגישה של Nunnally (1978) המקובלת מאוד במדעי החברה, לפיה $\alpha = .60$ הינה קריטריון מינימאלי לקבלת מדד מהימן, אך $\alpha = .70$ משמש כקריטריון לטיב המדד.

מהימנותו הפנימית של השאלון מגיעה ל- $\alpha = 0.861$ ומצביעה על עקיבות פנימית גבוהה. (המבחן הורץ ללא השאלות על מקורות פרנסה נוספים וסיוע חיצוני נוסף שעליהן ענו מספר קטן של משיבים).

נושא	אלפא של קורנבך	מתאמים
חשיפה לתוכנית שאלות 7-9	0.71	מתאם בינוני סביב 0.4
צוות התוכנית שאלות 10-13	0.961	מתאמים חזקים 0.8 ומעלה
צוות מנהלת קציר שאלות 14-15	0.93	מתאם חזק 0.871
תפיסות ועמדות ביחס ללימודים שאלות 16-18 שאלה 19 - אני אשקול ללמוד בעתיד אינה קשורה לעולם תוכן זה (מקטינה את קורנבך ל- 0.55)	0.695	מתאם חזק בין שאלות 16-17 ופחות מול שאלה 18.
סיוע בשכר לימוד שאלות 20-23	0.66	מתאם בינוני בין שאלות 22- 23 , מתאם חלש בין שאלות 20-21.
תמיכה נוספת שאלות 24-29	0.617	מתאמים חלשים עד בינוניים.

מהממצאים עולה שיש לבחון שוב את ניסוח השאלות בעלות המתאמים הגבוהים הקשורות לצוות התוכנית במכללה ובמנהלת קציר.

שאלה 19- "אני אשקול ללמוד בעתיד" עומדת בפני עצמה ואינה קשורה לעולם התוכן אליה שויכה. (ראה גם: נספח 1 – שאלון, נספח 2- שאלון ממוצע לאחר בדיקת תוקף ומהימנות)

בסך הכל ניתן לקבוע שהשאלון תקן ומהימן אולם יש להכניס מספר שינויים קלים בתוכו.

מקטעים מסיפורים אישיים

"אני עשיתי מכינה לפני 7 שנים באוניברסיטת חיפה, ואמרתי אני אסיים את המכינה אני אתחיל ללמוד, אבל הרגש האימהי לא נתן לי כי הבנות היו עדיין קטנות. אני עובדת בעבודה משרדית במשרה מלאה ופעמיים בשבוע גם מנקה משרדים, זה אפשרי, אבל את מוותרת, את מוותרת, את מוותרת על הרבה דברים, אבל אני שלמה עם זה".

"עד עכשיו דיברו רק על דברים חיוביים, אני מחזקת את כל מה שאמרו כאן אבל יש דבר שנפלתי בו. יש לנו בעיה בתור חד הוריות, לי בכל אופן, כחד הורית שלא עובדת היום ומשתכרת נמוך. עצם זה שבאנו ללמוד ונהיינו סטודנטיות, איבדנו הרבה זכויות ואיבדנו את הביטוח הלאומי. אני היום לא זכאית להבטחת הכנסה למרות שאנחנו משפחה של חמש נפשות ואני לא משתכרת את התקרה של 4000 ₪, כולל מזונות וכולל קצבת ילדים, אבל בגלל שאני סטודנטית אני לא זכאית".

"באתי לפרויקט במשרד התמ"ת, אז דיברו על זה הרבה בחדשות, עם חברה, אחותה עובדת במשרד התעסוקה אז היא יידעה אותה. הייתה תחושה שלא כולם יודעים מספיק, כ לא הציגו, נורא חששו שזו תהיה התנפלות, כי שנה לפני כן עזבתי, סיימתי מקום עבודה כי חשבתי איך אני מתקדמת בחיים? איך אני הולכת ללמוד? וניגשתי ל (תמ"ת) והיא מאד רצתה לעזור והיא אמרה לי תסתכלי על הניקוד, זה מה יש. ואז באנו לפה ו-מ' יצרה איתי קשר, אחרי שנרשמתי, והרגשתי שהחזירו לי בחזרה, ככה מלמעלה, נרשמתי, עשיתי קורס באנגלית ואמרתי אני חייבת להיכנס למים ולהתחיל לשחות, זה לא יעזור, אני עובדת בויצ"ו, ותמיד אמרתי – אני אעשה את זה גם אם אני לא אלמד, מישהו אחר ילמד, איכשהו הצליחו להגשים לי את החלום, אני רוצה להמשיך הלאה וללמוד. אני מאמינה שאני אעשה משהו בכיוון הזה".

"זה מאד יפה שלא קיבצו אותנו בקורס אחד, אלא שכל אחת לומדת מה שהיא רוצה וקורסים שהיא בחרת ולא קיבצו אותנו ככה האמהות החד הוריות ה"מסכנות" עושות קורסים קבוצתיים אלא כל אחת מה שהיא רוצה, אני חושבת שזה מאד יפה. נעזרות בילדים במשפחה, חברות, חברות מהלימודים. אנחנו לא מוגדרות קבוצה, מי שלא מציגה את עצמה כחד הורית אז אף אחד לא מסתכל עליה, אף אחד לא יודע ואז את כמו הסטודנטיות הרגילות, וזה היתרון, זה לא הטיטל שאנחנו הולכות איתו. אין לנו הקלות מול המרצה, אולי הסטודנטים יודעים המרצה לא".

"את מגיעה ממקום של לחימה, כמו שהן אמרו פה, הרי בחוץ את נלחמת- ביטוח לאומי, הוצאה לפועל, את כל הזמן עסוקה בהילחם, ואין דבר כזה שמישהו יבין אותך בלי שיגביל אותך. זה לא מעניין אף גוף מה את אוכלת ומה את שותה, זה לא מעניין אותם אם יש לך שני ילדים שאין מזונות ואת לא עובדת, זה לא מעניין אותם (אחרת: אם לא עובדת, אז את כבר כן מעניינת אותם) אם את עובדת את לא זכאית לכלום. זה עצוב אני חושבת וזה הרבה אפור, הרבה את נופלת בין הכיסאות, או שאת עובדת או שלא (מישהי אחרת- הם מלמדים אותך איך לתחמן) בדיוק, שאלתי את המנהל של ביטוח לאומי, אתם מטפחים פה פרזיטים בכוח? הוא אמר לי בואי שבי בבית, אני אתן לך משכורת, תעשי אבו עגילה כמו אלו בבלוק, תראי טלנובלות כל היום. זה ממש ככה, אל תעבדי. אבל אני רוצה לתת לילדים שלי דוגמא טובה, שיש ערכים, עבודה".

פרק א': בחינת מידת אפקטיביות התוכנית

1) השפעת התוכנית על הרשמה ללימודים

התוכנית מסייעת בהפחתת חסם ההרשמה ללימודים בצורה ניכרת: אמהות חד-הוריות שהתלבטו אם להירשם או לא, מצאו לנכון להירשם לאחר שנחשפו לעובדה שקיימת תוכנית קציר חד-הוריות. 70% מהמשתתפות בתוכנית מדווחות במידה כלשהי, שלא היו נרשמות ללימודים במכללה אם לא היו מתקבלות לתוכנית מלגות קציר. בקרבן, 57% מציינות השפעה רבה-רבה מאוד.

ניכר שההשפעה על ההרשמה נמצאת בקשר הפוך עם רמת ההכנסה: ככל שרמת ההכנסה נמוכה יותר כך ההשפעה על ההרשמה ללימודים בעקבות המלגה גבוהה יותר (ראה טבלה 5). לא נמצאו הסברים דמוגרפים אחרים.

כיום התוכנית מאתרת אמהות חד הוריות שנרשמו ללימודים באקדמיה כדי לא ליצור דרישה שאינה יכולה לעמוד בה בקרב קהל היעד. בשלב היישום יש לבחון שיווק אקטיבי בקרב אמהות חד-הוריות טרם הרשמתן לתואר כדי להגיע לפוטנציאל הממשי של אוכלוסייה זו.

טבלה 4: אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה (Q7 בסקר)

שיעור המשיבים- ללא "לא יודע" (%)	שיעור המשיבים (%)	שכיחות המשיבים (N)	
30.1	29.8	28	כלל לא מסכימה
3.2	3.2	3	במידה מועטה
9.7	9.6	9	במידה בינונית
8.6	8.5	8	במידה רבה
48.4	47.9	45	במידה רבה מאוד
100.0	98.9	93	Total
	1.1	1	לא יודע
	100.0	94	סה"כ

טבלה 5: אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה (Q7 בסקר)

בצלווח*¹ עם שאלת הכנסה (ש)

Total	מה השכר החודש ברוטו (לא כולל מלגה וביטוח לאומי)?					
	6001-8000	4001-6000	2001-4000	0-2000		
43.3%	66.7%	61.1%	47.4%	21.4%	לא השפיע	הרשמה למכללה
56.7%	33.3%	38.9%	52.6%	78.6%	במידה רבה- רבה מאוד	
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		Total

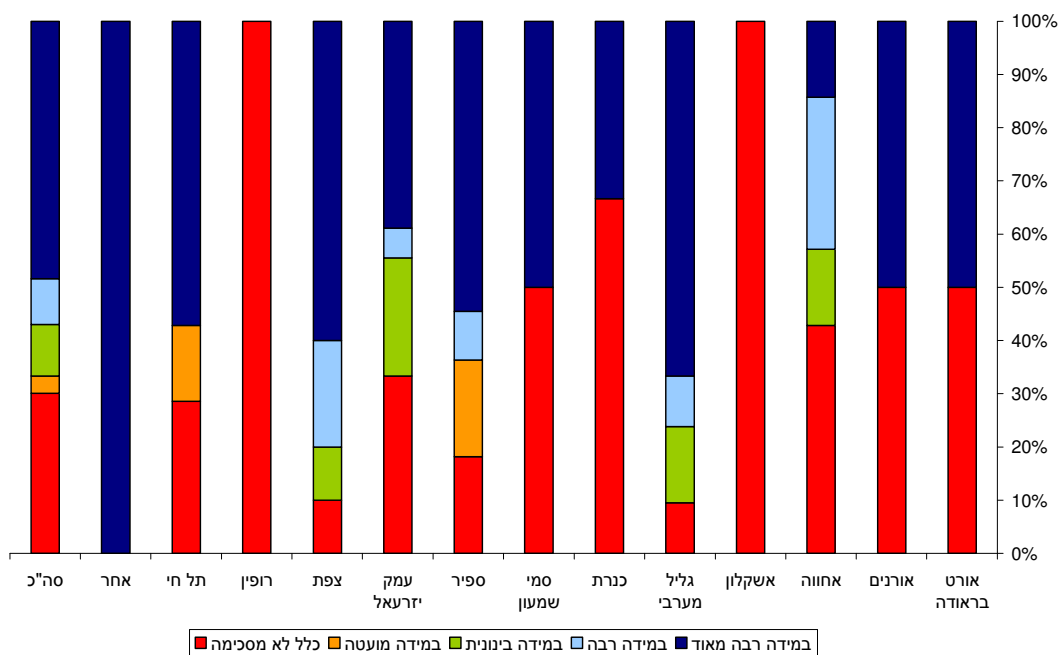
¹ צילווח- הצלבת לוחות של שני משתנים (Crosstabs).

מספר המשיבים הקטן בכל מכללה אינו מאפשר להתייחס אל הממצאים כמובהקים אלא כאינדיקטיביים בלבד. מהגרף עולה שונות גבוהה בין המכללות בנושא זה- במכללה האקדמית גליל מערבי, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית ספיר והמכללה האקדמית תל חי חשים השפעה משמעותית של התוכנית על ההרשמה, לעומת זאת במכללה האקדמית אשקלון ובמכללת רופין ניכר שהתוכנית לא השפיעה על ההרשמה ללימודים. במכללה האקדמית עמק יזרעאל והמכללה האקדמית לחינוך-אחוה ישנה התפלגות דומה על כל רצף התשובות ואילו בשאר המכללות ישנה דיכוטומיה כלומר הדעות חלוקות בצורה קיצונית בשאלה זו.

ייתכן והשונות הגבוהה נובעת משונות במוטיבציה של הסטודנטיות ללמוד, כלומר סטודנטיות שהחליטו ללמוד עם או בלי התוכנית כדי לשפר את מצבן לעומת סטודנטיות שראו בתוכנית הזדמנות שעודדה אותן להירשם. ייתכן שהשונות נובעת מהיצע אפשרויות הסיוע הקיימות בכל מכללה.

תרשים 1: אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה (Q7 בסקר)

בצלווח עם מכללה (ההבדלים בין המכללות אינם מובהקים)

2) השפעה של ידיעה מוקדמת על התוכנית על הרשמה לתואר

כמחצית מהסטודנטיות מדווחות שידעו על קיומה של המלגה לפני ההרשמה ללימודים. בקרבן, 80% מציינות כי ידיעה זו דרבנה אותן להירשם לתואר. (כ- 40% מכלל הסטודנטיות) (ראה טבלה 4). בקרב המדווחות כי המלגה השפיעה עליהן נמצאו באופן מובהק יותר סטודנטיות מהצפון, ככל ששנת הלימודים גבוהה יותר פוחתת ההשפעה ושיעור גבוה יותר של ותיקות (לעומת עולות).

ניתן להסיק מכך שהשתתפות בתוכנית נתפסת כהטבה משמעותית, מורידה חסמים ומעודדת הרשמה ללימודי תואר בקרב אמהות חד הוריות כאשר החשיפה מוקדמת.

סטודנטיות שהחליטו ללמוד לפני חשיפתן לתוכנית לרוב ירשמו ללימודים גם בלעדי הטבה זו.

טבלה 6 : נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם

לתואר (Q8 בסקר)

שיעור המשיבים- ללא "לא יודע" (%)	שיעור המשיבים (%)	שכיחות המשיבים (N)	
53.2	53.2	50	כלל לא מסכימה
1.1	1.1	1	במידה מועטה
4.3	4.3	4	במידה בינונית
9.6	9.6	9	במידה רבה
31.9	31.9	30	במידה רבה מאוד
100.0	100.0	94	Total

3) השפעת התוכנית על בחירת מוסד הלימודים

30% מהסטודנטיות מציינות שהמלגה השפיעה על בחירת מוסד הלימודים במידה רבה-רבה מאוד. בקרב קבוצה זו יותר סטודנטיות להן ילדים מעל גיל 24, וככל שגילן עולה כך השפעת התוכנית על בחירת מוסד הלימודים גבוהה יותר.

טבלה 7 : בחרתי ללמוד במכללה זו מפני שהיא משתתפת בתוכנית (Q9 בסקר)

שיעור המשיבים- ללא "לא יודע" (%)	שיעור המשיבים (%)	שכיחות המשיבים (N)	
66.0	66.0	62	כלל לא מסכימה
2.1	2.1	2	במידה מועטה
1.1	1.1	1	במידה בינונית
4.3	4.3	4	במידה רבה
26.6	26.6	25	במידה רבה מאוד
100.0	100.0	94	Total

טבלה 8 : בחרתי ללמוד במכללה זו מפני שהיא משתתפת בתוכנית (Q9 בסקר)

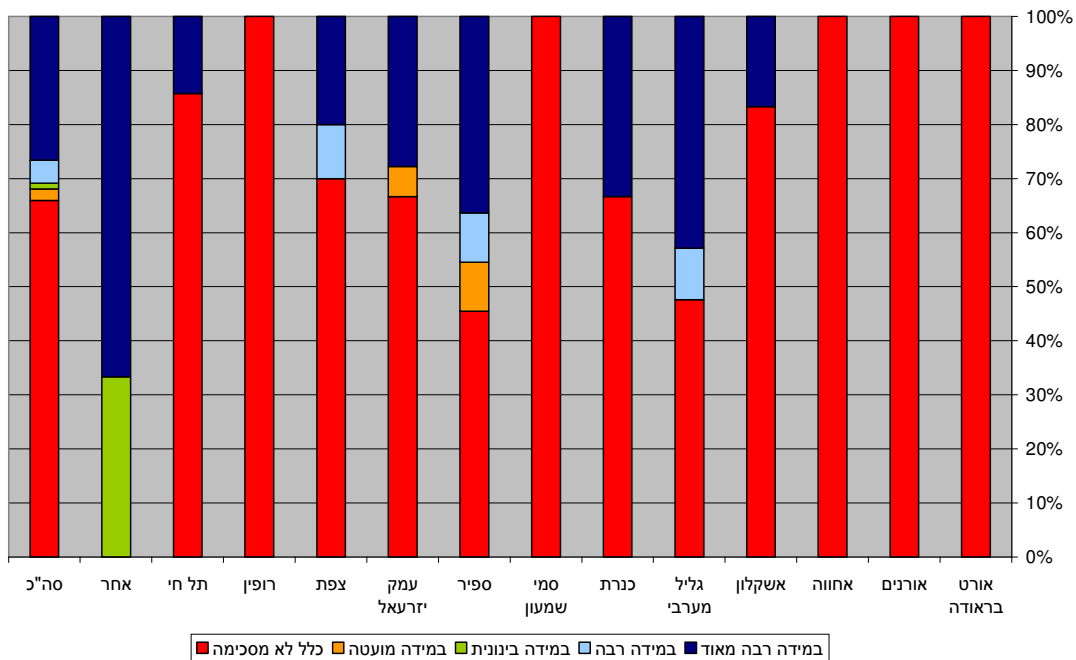
בצלווח עם שאלת גיל

מעל 50	41-50	31-40	20-30	
50.0%	62.1%	70.8%	80.0%	לא השפיע על בחירת מוסד הלימודים
50.0%	37.9%	29.2%	20.0%	במידה רבה- רבה מאוד
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

מספר המשיבים הקטן בכל מכללה אינו מאפשר להתייחס אל הממצאים כמובהקים אלא כאינדיקטיביים בלבד. מהגרף עולה שברוב המכללות (5) אין קשר בין השתתפות בתוכנית לבין בחירת מוסד הלימודים. במכללות מסוימות, במיוחד במכללה האקדמית גליל המערבי ובמכללת ספיר, חלה השפעה משמעותית על בחירת מוסד הלימודים ואילו במוסדות כמו המכללה האקדמית כנרת, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית אשקלון והמכללה האקדמית תל חי מתקיימת השפעה נמוכה יותר.

תרשים 2 : בחרתי ללמוד במכללה זו מפני שהיא משתתפת בתוכנית (Q9 בסקר)

בצלווח עם מכללה (הבדלים בין המכללות אינם מובהקים)

קשר בין המשתנים: חשיפה, בחירת מוסד לימודים והרשמה לתואר

קיים מתאם בינוני-חזק בין שלושת המשתנים של חשיפה, בחירה במוסד הלימודים והשפעת המלגה על הרשמה לתואר אולם המתאם אינו מלא.

המשתנה "נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר" מסביר את השונות של המשתנה התלוי "אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה" ב- 20% לערך. ($R^2 = 0.2$). שינוי בציון אחד של המשתנה נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר מעלה את המשנה התלוי "אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה" ב- $\beta = 0.457$, כלומר בכמעט חצי ציון.

הסבר השונות של המשתנה מוסד הלימודים על ידי המשתנה "אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה" נמוך יותר ועומד על 17% לערך ($R^2 = 0.167$). שינוי בציון אחד של המשתנה מוסד לימודים מעלה את המשנה התלוי "אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה" ב- $\beta = 0.419$, כלומר בכמעט חצי ציון.

מכאן ניתן להסיק שלתוכנית יש השפעה גדולה יותר על ההחלטה ללמוד והשפעה נמוכה יותר על ההחלטה באיזה מוסד לימודים ללמוד.

טבלה 9: טבלת מתאמים (Correlations)

		בחרתי ללמוד במכללה הזו מכיוון שהיא משתתפת בתוכנית	נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר	אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה
בחרתי ללמוד במכללה הזו מכיוון שהיא משתתפת בתוכנית	Pearson Correlation	1	.478**	.419**
	Sig. (1-tailed)		.000	.000
	Sum of Squares and Cross-products	298.851	147.489	122.355
	Covariance	3.213	1.586	1.330
	N	94	94	93
נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר	Pearson Correlation	.478**	1	.457**
	Sig. (1-tailed)	.000		.000
	Sum of Squares and Cross-products	147.489	319.106	137.581
	Covariance	1.586	3.431	1.495
	N	94	94	93
אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה	Pearson Correlation	.419**	.457**	1
	Sig. (1-tailed)	.000	.000	
	Sum of Squares and Cross-products	122.355	137.581	286.645
	Covariance	1.330	1.495	3.116
	N	93	93	93

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

3. נתוני נשירה של חד הוריות

לצורך בדיקת מניעת נשירה פנינו אל המכללות בבקשה לבחון את שיעורי הנשירה של משתתפות התוכנית בהשוואה לשיעורי נשירה בקרב אמהות חד-הוריות אחרות. לצערנו, נתונים אלה אינם קיימים במכללות מאחר ואין סימול של משתנה חד- הורית במכללה. לכן, החלטנו להשוות את הנתונים הקיימים בידינו לנתוני נשירה של סטודנטים בתוכנית קציר "קלאסי" ולנשירת סטודנטים כללית במכללות למרות שקבוצת המשתתפות בתוכנית עונה לקריטריונים אחרים.

הבדיקה מתייחסת לנשירה בין השנים תשס"ח לתשס"ט. שמות המכללות הוסרו והם נמצאים בידינו.

אנו למדים מהטבלה ששיעור הנשירה בקרב סטודנטיות אמהות חד הוריות בתוכנית קציר נמוך משמעותית (5%) משיעור הנשירה הכללי המכללות (9.3%) ונמצא גבוה משיעור הנשירה בקרב סטודנטים בתוכניות קציר אחרות (3.38%). וזאת ניתן להסביר בשל הפרופיל השונה של האוכלוסיות. מאחר והנתונים אינם פורמאליים וחלקם חסרים יש להתייחס לממצא זה כאינדיקטיבי בלבד.

טבלה 10 : נתוני נשירה בין השנים תשס"ח לתשס"ט

נשירה בתוכנית סטודנטיות אמהות חד- הוריות			נשירה ב"קציר"			נשירה כללית במכללות- שנה א'			
מס' סטוד' א' חוז	מס' נוסרים	אחוז נשירה ב"חד- הוריות"	מס' סטוד' א' חוז	מס' נוסרים	אחוז נשירה כוללת במוסד	מס' סטוד' א' חוז	מס' נוסרים	אחוז נשירה כוללת במוסד	המוסד האקדמי
3	1	33%	23	1	4.3%	10.0%			מכללה א'
6	0		62	0	0.0%	5.8%			מכללת ב'
10	0		31	3	9.7%	16.0%	1181	189	מכללת ג'
13	0		26	2	7.7%	11.6%	1523	176	מכללת ד'
2	0		70	0	0.0%	13.0%			מכללת ה'
22	0		71	3	4.2%	4.4%	1062	47	מכללת ו'
30	4	13%	91	3	3.3%	5.0%	838	42	מכללת ז'
3	0		26	2	7.7%	5.2%	537	28	מכללת ח'
14	1	7%	34	1	2.9%	18.9%	53	10	מכללת ט'
	0		40	2	5.0%	8.3%	869	72	מכללת י'
8	0								מכללת יא'
3	0								מכללת יב'
11	1	9%							מכללת יג'
133	7	5%	474	16	3.38%	9.3%	6063	564	סה"כ

4. זכאות לתואר

המחזור הראשון והיחיד עד כה שסיים את התוכנית מנה 11 אמהות חד הוריות. כולן סיימו בהצלחה וקיבלו זכאות לתואר. ראוי שיתבצע מעקב אחר מדד זה גם בשנים הבאות.

5. תפיסות ועמדות ביחס ללימודים

רוב הסטודנטיות (86%) מאמינות שהתואר יאפשר להן להשיג עבודה טובה יותר. בקרבן ייצוג גבוה יותר לסטודנטיות מהדרום ועולות חדשות. ייצוג נמוך יותר לתלמידות במסלולים ב.א כללי ורב- תחומי. תחושה זו פוחתת עם העלייה במספר הילדים, העלייה בגיל (בקרוב בנות 50 ומעלה התחושה עולה שוב), העלייה ברמת השכר וגם עם הוותק בתוכנית ובמכללה.

רוב הסטודנטיות סבורות שהתואר יאפשר להן לשדרג את שכרן (81%). בקרבן, יותר סטודנטיות עולות חדשות, סטודנטיות מהדרום, תלמידות במסלול משאבי אנוש וב.א כללי, סטודנטיות מאשקלון ועמק יזרעאל. התחושה שהשכר יעלה גוברת עם העלייה בגיל והעלייה במספר הנפשות בבית.

נשאלת השאלה, מדוע יותר סטודנטיות סבורות שישגו עבודה טובה יותר לעומת שיפור בשכר? למעשה, אנו עדים לכך שנשים הסבורות פחות שישופר שכרן הן בעלות שכר גבוה יחסי (מעל 6000 ₪) ובעלות וותק במכללה ובתוכנית. ייתכן שהן חשות שהגיעו לתקרת זכוכית ולכן הן לא צופות שיפור. מצד שני, ייתכן שהשהות שלהן באקדמיה גורמת להן להבין שתואר ראשון אינו תנאי מספק לשיפור בשכר אבל מהווה תנאי בסיסי לקבלה לעבודה טובה. עוד ייתכן שמצב השוק הנוכחי והמיתון משפיעים על תחושות אלה.

מהממצאים עולה שתפיסת התרומה של לימודים באקדמיה התחזקה מאוד וכן רצונן האישי של הסטודנטיות ללמוד. תפיסות אלה באות לידי ביטוי בכך ש- 85% מהן מציינות כי ישקלו המשך לימודים בעתיד. הרצון להמשיך ללמוד יורד עם מספר שנות הלימוד אולם בשנה הרביעית הוא שוב עולה. כמו כן, ניכר כי שיעור השוקלים לימודים בעתיד גבוה יותר בקרב בעלות שכר נמוך.

טבלה 11 : תפיסות ועמדות ביחס ללימודים

אני אשקול המשך לימודים בעתיד (%)	אם אסיים את התואר, הדבר יעודד גם את הילדים שלי לשאוף ללמוד באקדמיה בעתיד (%)	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי לשדרג את השכר שלי (%)	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי להשיג עבודה שאהיה יותר מרוצה ממנה (%)	
1.1		1.1	2.1	כלל לא מסכימה
3.2		3.2	4.3	במידה מועטה
8.5	1.1	10.6	3.2	במידה בינונית
11.7	9.6	14.9	13.8	במידה רבה
73.4	85.1	66.0	72.3	במידה רבה מאוד
2.1	4.3	4.3	4.3	לא יודע
100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ
85.1	94.7	80.9	86.2	שבע רצון במידה רבה- רבה מאוד (%)
4.57	4.88	4.48	4.57	ממוצע
0.868	0.362	0.902	0.925	סטיית תקן

נקודת חוזקה משמעותית של התוכנית ניכרת בשינוי הקשר בין האמהות לילדיהן- התפיסה הרווחת בקרב האמהות היא שלימודיהן לתואר יעודדו את ילדיהן ללמוד באקדמיה בעתיד. לא נמצא בפרמטר זה מאפיינים דמוגרפים בולטים.

"הבת שלי שהייתה בתיכון, לא הכי הקפדתי בנושא הלימודים, כי את הגירושים היא לקחה מאד קשה ולא היה ברור לה שהיא תמשיך ללמוד. היום שהיא כבר בצבא, אני שומעת אותה וזה כבר ברור שהיא הולכת ללמוד, ולא משנה את הכיוון, כאילו מה שהיא רוצה אבל זה ברור שזה יהיה לימודים גבוהים. אין פה משהו אחר, אין אופציה אחרת. וזה עשה לי כל כך טוב לשמוע אותה, כי הנה את באת ללמוד, זה הכל זה מה שאת עשית, הגשמת חלום שלך".

"כל הספרים ליד המיטה, אז היא לוקחת את כל הספרים שלה לקרוא, כי אמא קוראת אז גם היא קוראת".

"ביום שני אני לומדת מ- 8:30 עד 20:30 בערב, והילדים שלי, אני מגיעה ועל השולחן מחכה לי ארוחת ערב. זה נותן לך כוח, את חוזרת ממוטטת אחרי יום ארוך מאד, ויש מי ש... כן, הקטנים האלו".

6. תרומת הסיוע הכלכלי

57% מהסטודנטיות תכננו לשלם את לימודיהן באמצעות המלגה, 20% מהשכר, 7% מהלוואות ו- 4% באמצעות סיוע של בני משפחה. באופן בולט מציינות רבות מהסטודנטיות שלא היו לומדות ללא המלגה בביטויים כמו "לא הייתה נרשמת מלכתחילה", "לא הייתה לומדת ללא המלגה", "לא הייתי לומדת לולא הקרן", "לא הייתי הולכת ללמוד בכלל" וכך הלאה.

טבלה 12: כיצד תכננת לשלם את לימודיך? (Q32 בסקר)

שיעור המשיבים- ללא "לא יודע" (%)	שיעור המשיבים (%)	שכיחות המשיבים (N)	
21.3	20.2	19	מהשכר שלי
1.1	1.1	1	מחסכונות
4.5	4.3	4	בעזרת סיוע מצד הורי/בני משפחתי
7.9	7.4	7	לקחתי הלוואה
60.7	57.4	54	תכננתי לשלם באמצעות מלגה
1.1	1.1	1	עזרה ממקום העבודה
3.4	3.2	3	שילוב של כמה דברים
100.0	94.7	89	Total

מימון בפועל

בפועל, 81% מהסטודנטיות מדווחות שהן עובדות (בדומה לממוצע הארצי של אמהות חד-הוריות). שכרן הממוצע ברוטו עומד על 3,402 ₪ לחודש, לא כולל מלגה ו/או הכנסות מביטוח לאומי.

טבלה 13: רמת הכנסה לא כולל מלגה וביטוח לאומי

אחוז המתפרנסות	
30.8	0-2000
42.9	2001-4000
19.8	4001-6000
6.6	6001-8000
100.0	Total
₪ 3,402	ממוצע הכנסה

7.4% מהסטודנטיות ציינו שהן משתמשות בכספי חסכונות, 13.8% ממומנות על ידי הוריהן, 22.3 לקחו הלוואה, 24.5% קיבלו מלגה נוספת. חלקן מציינות שהן מקבלות מזונות. (מסתכם ביותר מ- 100% בשל ריבוי מקורות) **בסה"כ 50% מהסטודנטיות מתפרנסות באמצעות מקור אחד, 37% באמצעות שני מקורות ו- 13% באמצעות שלוש-ארבע מקורות פרנסה.**

מקורות מימון נוספים ללימודים מלבד מלגת קציר והמדינה: 16% מהסטודנטיות ציינו שהן מקבלות מימון נוסף בעיקר מזונות וסיוע ממנהל הסטודנטים.

בבדיקה מזווגת² של מקורות פרנסה נמצא כי בקרב 54 הסטודנטיות שתכננו לשלם את לימודיהן באמצעות מלגה ישנו רוב לנשים עובדות (50 מתוך 54), שבעה מהן מקבלות תמיכה מההורים וגם עובדות, 10 מהן לקחו הלוואה ו- 16 קיבלו מלגה ממקור נוסף מעבר לקציר. מתוך 19 הסטודנטיות שתכננו לשלם את לימודיהן באמצעות שכר נמצא שרובן הגדול אכן עובדות (16 מתוך 19) ורובן (13 מתוך ה- 19) זקוקות למקור הכנסה נוסף אחד לפחות, מלבד קציר לפרנסתן. **כלומר סטודנטית עובדת שמקבלת מלגה מקציר לרוב נזקקת למקור הכנסה שלישי.**

3 מהן מציינות שהן נעזרות בחסכוניות, 4 נעזרות בתמיכה מההורים, 5 לקחו הלוואות ו- 3 קיבלו מלגה שאינה מלגת קציר.

4 הסטודנטיות שתכננו לקבל סיוע מהוריהן משלמות בפועל את לימודיהן משכרן (כולן עובדות). אחת מקבלת תמיכה מההורים למרות עבודתה, אחת קיבלה הלוואה ואחרת מלגה נוספת. מכאן ניתן להסיק שנטל התמיכה על ההורים פחת.

מתוך 7 הסטודנטיות שתכננו לקחת הלוואה- 3 בלבד לקחו הלוואה בפועל. כולן מציינות שהן עובדות ומממנות את הלימודים משכרן וממלגת קציר. הסטודנטיות שלא לקחו הלוואות קיבלו מלגות מגורם נוסף לקציר. מכאן ניתן להסיק שנטל הלוואות פחת בצורה ניכרת. באופן כללי ניתן לומר שרוב המשתתפות בתוכנית עובדות ובכל זאת נאלצות להיעזר במספר מקורות לפרנסתן. המלגה מצליחה להפחית את הנטל הכלכלי בעיקר על ידי הורדת מספר המשתתפות שלוקחות הלוואות או שנתמכות על ידי ההורים.

7. עמדות ביחס לסיוע הכלכלי

הסיוע הכלכלי נתפס משמעותי מאוד להצלחה בלימודים ולמניעת נשירה בקרב הסטודנטיות. 83% מדווחות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להמשיך ללמוד ולא לעזוב ו- 88% מציינות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להצליח בלימודים.

טבלה 14 : תרומת הסיוע הכלכלי

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים (%)	הסיוע הכלכלי מאפשר לי להמשיך ללמוד, ולא לעזוב (%)	
2.1	3.2	כלל לא
3.2	1.1	במידה מועטה
6.4	11.7	במידה בינונית
21.3	12.8	במידה רבה
67.0	70.2	במידה רבה מאוד
	1.1	לא יודעת
100.0	100.0	סה"כ
88.3	83.0	במידה רבה-רבה מאוד
4.48	4.47	ממוצע
0.913	0.973	סטיית תקן

² מבחן מזווג נעשה כאשר אנו דוגמים פעמיים את אותו אדם ובוחנים אם יש פער בין הדגימה הראשונה לשנייה, במקרה שלנו בין תכנון לביצוע. זאת, בשונה ממבחנים בין ממוצעים של קבוצות בהם בודקים תוצאה ממוצעת של קבוצה לפני ואחרי או בתכנון מול ביצוע.

"הלכתי לביטוח לאומי, אמרתי תנו לי הלוואה אני אחזיר, אין לי מזונות, חוב של מזונות של 70,000 ש. נאלצתי לעבוד במשק בית, עם תעודת אחות מוסמכת. אז כשבאתי לפה, אמרתי מה הם ירצו אלה, בטח הם ירצו משהו, אמרתי לעצמי ומה הם רוצים? איך זה בכלל יכול להיות שהם בכלל נותנים ולא מבקשים כלום. אני רוצה להגיד עוד הפעם הרבה תודה, אלפי תודות, ואני מקווה שיעזרו גם לבן שלי (ללמוד)".

חלוקות הדעות ביחס ליכולתן של הסטודנטיות להסתייע בתוכנית בלבד. כמחציתן מדווחות שהתוכנית אינה מסייעת בכל הצרכים הכלכליים בזמן הלימודים. דיווחי הסטודנטיות לגבי מספר מקורות הפרנסה שלהן תומך בדיווח זה.

טבלה 15: התוכנית מסייעת לי בכל צרכי הכלכליים בזמן הלימודים (Q20)

שיעור המשיבים- ללא "לא יודע" (%)	שיעור המשיבים (%)	שכיחות המשיבים (N)	
7.4	7.4	7	Valid כלל לא מסכימה
10.6	10.6	10	במידה מועטה
23.4	23.4	22	במידה בינונית
24.5	24.5	23	במידה רבה
34.0	34.0	32	במידה רבה מאוד
100.0	100.0	94	Total

8. סיוע ממקורות אחרים

17% מהסטודנטיות מדווחות שהן מקבלות סיוע כלכלי נוסף בעיקר באמצעות מזונות, ממנהל הסטודנטים וממלגות אחרות לדוגמא: מלגות מטעם העירייה, מלגת פר"ח ומלגת נוחי דנקר. מעבר לסיוע כלכלי ניכר כי קהל יעד זה אינו מקבל סיוע נוסף מגורם כלשהו: 1%-2% ציינו שהן מקבלות סיוע בתגבור לימודי מעבר לתוכנית ו/או תמיכה קבוצתית ו/או סיוע בפעילות עם הילדים או סיוע בחיפוש עבודה.

פרק ב: בחינת קונספט התוכנית ומרכיביה

1. מנהלה וכח אדם

צוות קציר מונה 2 מרכזות אזוריות, מנהל קציר ומזכירה. במשרד הדיקאן בכל מכללה בה קיימת התכנית, ישנה רכזת למילגאי "קציר". כל שרותי הדיקאן עומדים לרשות צרכי הסטודנטית (במכללת המכללת האקדמית גליל מערבי, למשל, העובדת הסוציאלית והפסיכולוג קיימו מפגשים קבועים עם הקבוצה). צוות קציר והרכזות במכללות מכיר את הסטודנטיות באופן אישי, ומלווה אותן מקרוב במהלך לימודיהן. התוכנית אינה מתקצבת הוצאות קבועות, קרי הוצאות כ"א, מאחר והן מגולמות בתקציב הכולל של מלגות קציר. סה"כ כל הכספים מיועדים לסטודנטיות עצמן.

2. ניצול תקציבי התוכנית

הניצול התקציבי של התוכנית נע בין 68%-90% לאורך השנים. עלות פר משתתף: ניכר כי העלות פר משתתף עלתה דרמטית לאחר השנה הראשונה ומאז ישנן עליות מתונות יותר של כ- 20% מידי שנה. נראה כי העלייה המשמעותית נבעה בשנה הראשונה מתוספת במלגת הלימודים ובמלגת הקיום. בשנים שלאחר מכן ישנה התמקדות בהעלאת מלגת הלימודים ובסיוע הלימודי (רכיב זה כולל גם פעילות קבוצתית ואישית). בשנת תשס"ט ישנה עליה של 22% בתקציב המתוכנן הכולל שבא לידי ביטוי במרכיבים מלגת הלימודים ומלגת הקיום. מרכיב הסיוע הלימודי נמצא בקיטון משמעותי לעומת שנת תשס"ח.

טבלה 16: ניצול תקציבי

שנה"ל	מס' סטודנטים	סה"כ תקציב מתוכנן	ביצוע בפועל (הביצוע בתשס"ט אינו סופי)			
			סה"כ	מלגת לימודים	מלגת קיום	סיוע לימודי
תשס"ו 2005-6	12	123,600	83,700	53,700	30,000	53,700
תשס"ז 2006-7	76	1,390,800	1,017,630	580,000	424,000	727,630
תשס"ח 2007-8	116	2,122,800	1,912,743	1,160,000	696,000	1,332,743
תשס"ט 2008-9	133	2,598,000	2,165,972	1,330,000	798,000	1,253,508

3. מפגשים חברתיים ואישיים

בשנת תשס"ח בוצעו 7 מפגשים/טיולים בתוכנית. בשנת תשס"ט בוצעו 6 פעילויות ובעיקר באזור הדרום. המכללות המשתתפות הן: ספיר, אחווה ואשקלון. שירותים אלה נקנים ממקורות חיצוניים לתוכנית.

4. שביעות רצון כללית מהשתתפות בתוכנית קציר חד-הוריות והמלצה לחבר/ה

96.8% מהסטודנטיות ציינו כי הן מרוצות במידה רבה-רבה מאוד מהשתתפותן בתוכנית (ממוצע 4.8) ו- 95% דיווחו כי היו ממליצות לחברה חד-הורית להצטרף לתוכנית זו. **אין ספק שרמת שביעות הרצון מהתוכנית גבוהה מאוד וכן תחושת ההוקרה והתודה של הסטודנטיות.** קיים מתאם גבוה בין שאלת שביעות הרצון להמלצה לחברה (0.759 ברמת מובהקות של 0.05). לא נמצאה קבוצה בעלת מאפיינים מיוחדים שמעידה על שביעות רצון או אי שביעות רצון.

מודל שביעות רצון

גרסיה לינארית מאפשרת לתאר בדרך הטובה ביותר את הקשר בין משתנה תלוי (Y), לבין משתנה בלתי תלוי (X), באמצעות קו רגרסיה. תרשים המודל במחקר זה נבנה באמצעות גרסיה לינארית מרובת משתנים (Multiple Regression) בשיטת (Stepwise Regression). על פי שיטה זו המחשב קובע את סדר הכנסת המשתנים למשוואת הרגרסיה במספר צעדים. בצעד ראשון, המשתנה שנכנס ראשון למשוואת הרגרסיה הוא זה אשר לו המתאם הגבוה ביותר עם המשתנה התלוי, המנובא. במידה והמשתנה מתאים לקריטריון $F < 0.05$ והוא מובהק (Fin Pin) אזי יתרחש הצעד השני.

בצעד השני יכנס למשוואה המשתנה בעל המתאם החלקי הגבוה ביותר למשתנה התלוי. בכל אחד מהצעדים, נבדק קריטריון של הוצאת משתנים מהמשוואה, שהינו ערך F (Fout) מינימאלי שנקבע ($F < 0.05$), ולאחר מכן המשתנים נבחנו לפי קריטריון הכנסתם למשוואה. ייתכן שמשתנה שנכנס בשלב כלשהו יוצא מהמשוואה בשלב מאוחר יותר. התהליך מסתיים כאשר אין יותר משתנה שניתן להוציא אותו ומשתנה שניתן להכניס אותו.

המבחן מעלה 4 משתנים בלתי תלויים מנבאים כאשר $R^2 = 0.545$, כלומר ארבעת המשתנים מטה מנבאים כ- 55% ממשנתה שביעות הרצון מהתוכנית (מסבירים 55% מהשונות של משנתה שביעות הרצון).

נציין כי במדעי החברה רמת ניבוי של 55% היא רמת ניבוי גבוהה מאוד (בשל העיסוק במשתנים "רכים" בדרך כלל) כאשר רמת ניבוי של 70% נתפסת כמעט מקסימאלית.

ראה פלט מודל:

פלט מודל: מדדי אחוז שונות מוסברת ברגרסיה

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.644 ^a	.414	.403	.428
2	.707 ^b	.499	.480	.399
3	.735 ^c	.540	.513	.386
4	.761 ^d	.579	.545	.373

a. Predictors: (Constant),

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים

b. Predictors: (Constant),

בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב

c. Predictors: (Constant),

ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם

d. Predictors: (Constant),

צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים

ניתוח שונות של הרגרסיה

מבחן ANOVA מלמד אותנו כי המודל הנבחר הינו מובהק סטטיסטית $\text{sig} = 0.000$

$(F(4,50)=17.191, p<0.001)$

פלט: ניתוח שונות של משתנה הרגרסיה

ANOVA^e

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
4	Regression	9.580	4	2.395	17.191	.000 ^d
	Residual	6.966	50	.139		
	Total	16.545	54			

a. Predictors: (Constant),

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים

b. Predictors: (Constant),

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים, בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב

c. Predictors: (Constant),

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים, בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב, ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם

d. Predictors: (Constant),

הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים, בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב, ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם, צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים

e. Dependent Variable:

באיזו מידה את מרוצה מהשתתפותך בתוכנית קציר?

תחת הכותרת **Coefficients^a** מוצג מידע אשר ממנו נבנית משוואת הרגרסיה והפירוט של המשתנים הבלתי תלויים ביחס למשתנה התלוי.

מטבלה זו עולה רמת ההסבר של כל משתנה בלתי תלוי את המשתנה התלוי כדלקמן :
שינוי בציון תקן אחד של המשתנה "הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים" מעלה ב-0.456 ציון תקן את משתנה שביעות הרצון מהמלגה.

שינוי בציון תקן אחד של המשתנה "כשאני זקוקה לסיוע אני מקבלת מענה אדיב" מעלה ב-0.721 ציון תקן את משתנה שביעות הרצון מהמלגה.

שינוי בציון תקן אחד של המשתנה "ללא הסיוע הייתי נושרת מהלימודים" מעלה ב-0.245 ציון תקן את משתנה שביעות הרצון מהמלגה. משתנה זה נכנס למודל אולם אינו מובהק sig= 0.019

שינוי בציון תקן אחד של המשתנה "צוות התוכנית מסייע לי בפתרון בעיות" מוריד ב-0.488 ציון תקן את משתנה שביעות הרצון מהמלגה. משתנה זה נכנס למודל אולם אינו מובהק sig= 0.037

פלט : ערכי מקדמי הרגרסיה מתוקננים ולא מתוקננים, ומובהקות המשתנה הבלתי תלוי

Coefficients^a

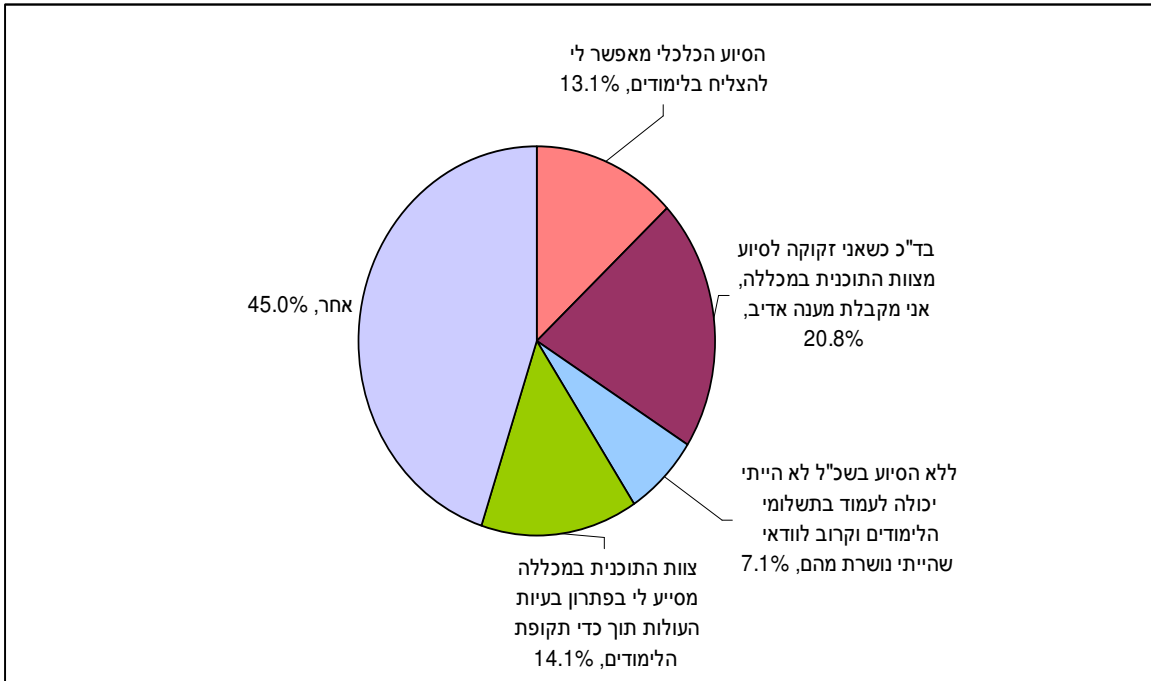
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
4	(Constant)	1.893	.368		5.148	.000
	הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים	.330	.080	.456	4.119	.000
	בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב	.456	.140	.721	3.247	.002
	ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם	.139	.057	.245	2.418	.019
	צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים	-.277	.129	-.488	-2.141	.037

a. Dependent Variable: ?קציר באיזו מידה את מרוצה מהשתתפותך בתוכנית

לא הוכנס לרגרסיה המשתנה "המלצה לחבר" שיש לו מתאם גבוה עם שביעות רצון.

מהממצאים עולה שהרכיב האישי בתוכנית הוא הרכיב המרכזי הקובע רמת שביעות רצון גבוהה ולאחריו המרכיב הכספי.

אם נפשט את המודל נוכל להגיע לתרשים הבא :

5. שביעות רצון מצוות התוכנית במכללה

רמת שביעות הרצון מצוות התוכנית במכללה גבוהה מאוד ובאה לידי ביטוי בכל הפרמטרים שנבדקו: המענה אדיב (91.5%), הצוות קשוב לצרכים (93.6%), זמין ונגיש (93.6%) ומסייע בפתרון בעיות (80.9%).

במכללה האקדמית גליל מערבי, המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה והמכללה האקדמית צפת חוזרים על עצמם ביטויים של חוסר שביעות רצון מהצוות במכללה אולם בשיעורים נמוכים בלבד.

טבלה 17 : שביעות רצון מצוות התוכנית במכללה

צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים (%)	צוות התוכנית במכללה נגיש וזמין עבורי (%)	צוות התוכנית במכללה קשוב לצרכי (%)	בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב (%)	
3.2	2.1	3.2	3.2	כלל לא מסכימה
	1.1	1.1	1.1	במידה מועטה
5.3	2.1	2.1	1.1	במידה בינונית
13.8	18.1	11.7	9.6	במידה רבה
67.0	75.5	81.9	81.9	במידה רבה מאוד
10.6	1.1		3.2	לא יודע
100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ
80.9	93.6	93.6	91.5	שבע רצון במידה רבה- רבה מאוד (%)
4.58	4.66	4.68	4.71	ממוצע
0.895	0.773	0.845	0.834	סטיית תקן

"אם נתקלים בבעיות אחרות שלא קשורות ללימודים, אז לא תמיד הם יכולים לתת פתרון, אבל הם יכולים לכוון אותך, לחבר אותך למקום וזה מדהים בעיני, כי זה לא אוקיי, אנחנו נתנו לך עכשיו בואי ותוכיחי לנו שזה... ואם את נתקלת ב... סך הכל החיים הם דינאמיים ואם את נתקלת במצבים שהם קצת אחרים משל אנשים אחרים, אין מה לעשות וגם אם זה מאד מאד אישי וספציפי לך, בלי שום קשר לפרויקט או לתחום הלימודים, הם לא אומרים זה לא מעניין אותנו, אנחנו נתנו, תעשי, מבחינתנו עבודתנו נעשתה. ממש לא, זה דבר שהוא מאד ייחודי ונותן לך את האמביציה, שאת לא לבד ובעצם אפשר, נותן לך את האמביציה להמשיך כי הלימודים שלנו מאד מאד קשים, ואת חייבת לעמוד בסטנדרטים (לא עושים לך הנחות), וזה עוזר לרוב הבנות כי הן מגיעות פה להצלחות מאד גבוהות, פשוט נותנים לך את השקט הזה שאת יודעת שלא משנה מה יש מישהו מאחוריך".

מישהי אחרת מוסיפה: "בקטע הזה את לא לבד, מצטרפות אחרות, כל החיים את לבד, עכשיו את לא".

6. שביעות רצון מצוות מנהלת קציר

רמת שביעות הרצון ממנהלת קציר נמוכה יותר מצוות התוכנית וזאת בשל שיעור גבוה של "לא יודע". כ- 81% מדווחות שצוות מנהלת קציר קשוב לצרכים במידה רבה- רבה מאוד ו- 71% מדווחות שהצוות מסייע בהתמודדות עם בעיות שעולות בתקופת הלימודים.

טבלה 18 : שביעות רצון מצוות מנהלת קציר

צוות מנהלת קציר (מנהל התוכנית ורכזי אזורים, שאינם עובדי המכללה) קשוב לצרכים שלי (%)	צוות מנהלת קציר מסייע בהתמודדות עם בעיות העולות בתקופת הלימודים (%)	
2.1	3.2	כלל לא מסכימה
2.1	1.1	במידה מועטה
2.1	3.2	במידה בינונית
8.5	7.4	במידה רבה
72.3	63.8	במידה רבה מאוד
12.8	21.3	לא יודע
100.0	100.0	סה"כ
80.9	71.3	שבע רצון במידה רבה-רבה מאוד
4.68	4.62	ממוצע
0.844	0.947	סטיית תקן

מהממצאים עולה שישנם ביטויים רבים יותר של חוסר שביעות רצון מצוות מנהלת קציר בצפון, בצורה ניכרת בנושא התמודדות עם בעיות ובצורה מינורית יותר בפרמטר "הצוות קשוב לצרכי".

טבלה 19 : צוות מנהלת קציר (מנהל התוכנית ורכזי אזורים, שאינם עובדי המכללה) "קשוב לצרכים שלי" בצלווח עם מחוז

Total	מחוז			
	מרכז	צפון	דרום	
2.4%		3.4%		כלל לא מסכימה
2.4%		3.4%		במידה מועטה
2.4%		3.4%		במידה בינונית
9.8%		6.8%	19.0%	במידה רבה
82.9%	100.0%	83.1%	81.0%	במידה רבה מאוד
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

טבלה 20 : צוות מנהלת קציר מסייע בהתמודדות עם בעיות העולות בתקופת הלימודים
 בצלווח עם מחוז

Total	מחוז			
	מרכז	צפון	דרום	
4.1%		5.6%		כלל לא מסכימה
1.4%		1.9%		במידה מועטה
4.1%		5.6%		במידה בינונית
9.5%		7.4%	15.8%	במידה רבה
81.1%	100.0%	79.6%	84.2%	במידה רבה מאוד
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

7. תנאי התשלום

בשנתיים הראשונות לא היה נוהל ברור לתשלום המלגה והסטודנטיות מעידות שהיה קשה לתכנן את ההוצאות. השנה נמסר דף עם תאריכי התשלומים. ניכר כי תנאי התשלום של המלגה עדיין אינם ברורים מספיק לסטודנטיות. מחציתן מדווחות שהתשלומים אינם משולמים במועדים שנקבעו מראש ו- 40% בלבד מדווחות שהתשלומים משולמים לפני תקופת המבחנים. מיותר לציין שאי תשלום אינו מאפשר לגשת למבחנים ודורש הסדרה מיוחדת מול המוסד האקדמי. בכל תחילת שנה הסטודנטיות משלמות שכ"ל עבור הסמסטר הראשון מכספן ורק במועד מאוחר יותר נכנס התשלום של הקרן עבור סמסטר זה. באמצע השנה הן נמצאות ב- "זכות" אבל לא יכולות לקבל בחזרה את כספן עד סוף שנת הלימודים. הנוהל הזה התרחש כבר פעמיים בכל תחילת שנה. פרוצדורה זו יוצרת תחושה קשה של חוסר ודאות אצל הסטודנטיות וקושי לגייס כספים למרות הסיוע. נראה כי מועדי התשלום אינם מתוזמנים נכון עם עולם התשלומים במוסד האקדמי.

טבלה 21: מלגת הקיום נכנסת לחשבון הבנק שלוש-ארבע פעמים בשנה. האם המלגה נכנסת לחשבונך בתאריכים שנמסרו לך מראש?

שכיחות המשיבים (N)	שיעור המשיבים (%)	שיעור המשיבים (%) ללא לא יודע	שיעור מצטבר (%)
35	37.2	38.0	38.0
46	48.9	50.0	88.0
11	11.7	12.0	100.0
92	97.9	100.0	
2	2.1		
94	100.0		

טבלה 22: מלגת שכר הלימוד נכנסת ישירות לחשבון שכר הלימוד במכללה. האם הכספים משולמים לפני תקופת המבחנים?

שכיחות המשיבים (N)	שיעור המשיבים (%)	שיעור המשיבים (%) ללא לא יודע	שיעור מצטבר (%)
37	39.4	60.7	60.7
24	25.5	39.3	100.0
61	64.9	100.0	
33	35.1		
94	100.0		

"אמרו להן שהקרן בקשיים ולא בטוח שתוכל לכסות את שכ"ל עד סוף השנה. אמרו שהקרן לא נמצאת במצב טוב ולכן לא מחזירים את הכספים של שנה שעברה".

8. תרומת החשיפה לתוכנית

רוב הסטודנטיות הופנו על ידי המכללה בתהליך ההתעניינות, המכינה או ההרשמה שלהן. חלקן שמעו ממכרים או מחברות במכינה או בעירייה. החשיפה לתוכנית מתבצעת ללא איתור אקטיבי של קהל היעד הפוטנציאלי. לרוב הסטודנטיות נחשפות לקיומה של התוכנית לאחר שהביעו רצון ללמוד או שעשו מספר צעדים לקראת מטרה זו.

"אני הגעתי לזה כי לימודים תמיד היו לי בראש זה רק אף פעם לא הסתדר. הגעתי פה למכללה לאיזשהו יום פתוח לראות מה האפשרויות ושם זה עלה. אמרו לי יש תוכנית במיוחד בשבילך, תתחילי ותראי, זו שנה שנייה של התוכנית, כאילו התוכנית כבר התחילה שנה לפני, וככה הגעתי".

פרק ג': תרומת מרכיבי התוכנית השונים

1. שכר הלימוד

ישנה הסכמה רחבה שמרכיב שכר הלימוד הוא המרכיב העיקרי שמסייע למלגאיות להתמודד עם הלימודים (81%). חלק ניכר מהמשתתפות מציינות (83%) שללא סיוע בשכר לימוד קרוב לוודאי שהיו נושרות מהלימודים. דומה שסטודנטיות אמהות לילדים בגיל 7-14 וסטודנטיות בעלות שכר נמוך מציינות יותר שללא הסיוע, קרוב לוודאי שהיו נושרות.

טבלה 23: סיוע בשכר לימוד

ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם (%)	הסיוע בשכ"ל הוא המרכיב העיקרי בתוכנית שמסייע לי להתמודד בלימודים (%)	
4.3	4.3	כלל לא מסכימה
3.2	5.3	במידה מועטה
8.5	8.5	במידה בינונית
6.4	18.1	במידה רבה
76.6	62.8	במידה רבה מאוד
1.1	1.1	לא יודע
100.0	100.0	סה"כ
83.0	80.9	מסכימה במידה רבה- רבה מאוד
4.49	4.31	ממוצע
1.070	1.113	סטיית תקן

2. מרכיב התמיכה האישית

40% מהמשתתפות ציינו שהתמיכה היא המרכיב העיקרי המסייע להן להתמודד בתקופת הלימודים. בקרבן בולטות סטודנטיות בספיר ובצפת, עולות חדשות ובעלות הכנסה של עד 2000 ₪. הצורך בתמיכה אישית גבוה בקרב אימהות לילד אחד ופוחת עם גידול במספר הילדים. הצורך בתמיכה אישית פוחת עם העלייה בוותק ההשתתפות בתוכנית.

טבלה 24: תמיכה אישית

התמיכה שאני מקבלת במפגשים השונים בתוכנית היא המרכיב העיקרי המסייע לי להתמודד בתקופת הלימודים (%)	
22.3	כלל לא מסכימה
11.7	במידה מועטה
21.3	במידה בינונית
21.3	במידה רבה
19.1	במידה רבה מאוד
4.3	לא יודע
100.0	סה"כ
40.4	במידה רבה-רבה מאוד
3.03	ממוצע
1.449	סטיית תקן

3. מרכיב הסיוע הלימודי

67% מהמשתתפות מדווחות שהסיוע הלימודי מאפשר להן לעמוד בדרישות התואר במידה רבה-רבה מאוד. אולם, יותר משליש מהמשתתפות סבורות במידה כלשהי שהסיוע שהתוכנית נותנת בקידום לימודי אינו מספק ושהן נאלצות להיעזר במקורות אחרים. בקרבן יותר סטודנטיות מהדרום, ממכללת ספיר ומהגליל המערבי, בולטים המסלולים של חינוך, הוראה וחינוך מיוחד. כמו כן, בולטות סטודנטיות המשתכרות עד 2000 ₪.

טבלה 25 : מרכיב הסיוע הלימודי

הסיוע שהתוכנית נותנת בקידום הלימודי אינו מספק ועלי להיעזר במקורות אחרים כדי לקדם עצמי בלימודים (תגבורים או מרכז למידה במכללה, מורים פרטיים) (%)	הסיוע הלימודי מאפשר לי לעמוד בדרישות התואר (%)	
61.7	18.1	כלל לא מסכימה
5.3	5.3	במידה מועטה
14.9	7.4	במידה בינונית
6.4	21.3	במידה רבה
10.6	45.7	במידה רבה מאוד
1.1	2.1	לא יודע
100.0	100.0	סה"כ
17.0	67.0	במידה רבה-רבה מאוד
1.98	3.73	ממוצע
1.422	1.541	סטיית תקן

4. מלגת הקיום

מלגת הקיום בסך 6000 ₪ מחולקת למלגאיות באופן דיפרנציאלי באמצעות מספר תשלומים. המלגאיות תופסות את מלגת הקיום כתוספת חודשית של 500 ₪ למרות שאינה כזו. תוספת זו מהווה עבורן סיוע של כ- 10% מסך ההוצאות החודשי שלהן.

"המלגה זה סכום די גדול אבל אי אפשר לחיות מזה, זה נותן לי מרווח (500 ₪ בחודש) אבל זה עדיין לא מספיק. לא מקבלת כמובן מאליו את המלגה, זו לא מלגה סטנדרטית, לא דורשים מאיתנו, יש יחס שזה כלפי חד הוריות, לא מקבלת כמובן מאליו".

5. מרכיב המפגש הקבוצתי

מעל 90% מהמשתתפות בתוכנית נכחו במפגש הקבוצתי. הדעות נחלקות ביחס לתרומת המפגש, כמעט מחצית סבורות שהמפגש תרם להן במידה רבה-רבה מאוד. לעומת זאת, כ- 40% בלבד מהמשתתפות בתוכנית נכחו בפעילות עם הילדים. גם בנושא זה ישנה מחלוקת בדבר תרומת הפעילות וחלק ניכר מהמשתתפות מציינות שיכלו לקחת את ילדיהן לפעילות פנאי גם ללא הקבוצה.

טבלה 26 : המפגש הקבוצתי

האם השתתפת בפעילות של קציר עם ילדייך? אם כן, באיזו מידה המפגשים אפשרו לך לקחת את ילדייך לפעילות פנאי שלא היתה מתאפשרת לך בדרך אחרת? (%)	האם השתתפת במפגש קבוצתי? אם כן, באיזו מידה המפגשים הקבוצתיים תרמו לך? (%)	
7.4	5.3	כלל לא תרם לי
6.4	11.7	תרם לי במידה מועטה
6.4	27.7	תרם לי במידה בינונית
10.6	27.7	במידה רבה
7.4	19.1	במידה רבה מאוד
61.7	8.5	לא השתתפתי
100.0	100.0	Total

"לגבי המפגשים הללו זה היה ממש מיותר. אני לא אוהבת את ההתניות שנותנים לנו כל הזמן, אם לא תבואי לערב הזה, אז... אני חד הורית, הילדה שלי בבית, זה לא הגיוני להזמין אותי בכלל בשבע בערב (שואלים אותה : מה היה מותנה בזה?) נבטל לך, ניקח לך. ההתניות האלה הם לא הוגנות כלפי המצב שבו אנו נמצאות, אני מבחינתי עושה את המקסימום להצליח בלימודים ולהתפרנס ולהחזיק בית וילדה. ההתניות הן ילדותיות ומיותרות במיוחד למצבי כחד הורית שגם ככה ה...הסיטואציה הזו בחיים עצמם גם ככה דורשת רמה של פוקוס, שלא צריך להעניש אותי על משהו, גם ככה אני דואגת. זה עד עכשיו קורה ההתניות האלו, ללכת בשתיים בצהריים עד הערב למשהו, הילדה שלי בקיבינמט, אז אני מוחה על העניין הזה ולוקחים לי חמש מאות ₪ בגלל שלא הגעתי. (מישהי אחרת: אי אפשר להסתכל על זה בצורה כזו, של רק מה נותנים לי אלא גם מה אני יכולה לתת....)"

6. צרכים בקרב קהל היעד

הסטודנטיות נשאלו בהקשר זה פעמיים: (1) לאיזה סיוע הן נזקקות (2) לאיזה סיוע הן זקוקות עבור ילדיהן. מעל 60% ענו שהן זקוקות לסיוע כלכלי אך 22% ביקשו סיוע במלגה ללימודי תואר שני. 7% ביקשו סיוע במציאת עבודה ובדדיות ציינו שהן זקוקות לעזרה בנושא תשלומי נסיעות למכללה, תמיכה נפשית, ותגבורים לימודיים נוספים. הצרכים עבור הילדים מגוונים יותר: 24% מלגה להשכלה גבוהה, 19% חוגים, 18% מסגרות לשעות אחר הצהריים, 16% סיוע לימודי, 9% חונך חברתי ו- 5% אבחונים. יש לשקול בהיבט זה לשלב את ילדי האמהות החד הוריות למסגרות אחרות של קרן רש"י.

הצעות שעלו בקבוצות המיקוד:

- (1) מלגה לתואר שני
- (2) מלגת לימודים לילדים של החד הוריות
- (3) מפגשים קבוצתיים בנושא הכוונה לתעסוקה, סיוע במציאת עבודה, הכוונה "לחיים שאחרי התואר"- מאד מודאגות מהנושא הזה, כיוון שאין היצע של עבודה בדרום.
- (4) היו רוצות לקבל יותר סיוע לימודי, יש מעט מאד סטודנטים שחונכים, ולא תמיד מתאפשר לקבל סיוע. אם הקרן הייתה מוצאת עוד סטודנטים, אולי בתשלום.
- (5) סיוע בנסיעות זה היה מאד עוזר (מגיעות מדימונה וממקומות רחוקים)
- (6) סיוע במציאת עבודה באזור תל חי. קשה מאד למצוא עבודה לסטודנטים ולחד הורית בכלל. אולי לקרן יש אפשרות לקשר את הסטודנטים עם בעלי עסקים.
- (7) מערכת ללא שיעורים אחה"צ לחד הוריות.
- (8) סיוע בהשגחה על הילדים, בייביסיטר, מועדון, צהרון "הילדים מחכים לי בחוץ כל יום ליד ביי"ס, עד שאני חוזרת מהלימודים".

פרק ד': כיצד התוכנית יכולה להשתלב במאמצי חקיקה ובמגמות הקיימות במשרדי ממשלה כיום?

מבנה גמלת הבטחת הכנסה³

אופן החישוב של סכום גמלת הבטחת הכנסה אינו מעודד עבודה, לפחות עבור מי ששכרם נמוך (כמו מרבית האמהות היחידות). סכום גמלת הבטחת הכנסה (למי שאינו משתכר כלל) והשלמת הכנסה (למי שמשתכר משכורת נמוכה) מחושב לפי רמת ההכנסה של המקבל. ה-disregard הוא הכנסה אשר אינה מובאת בחשבון לצורך קביעת רמת ההכנסה; ככל שה-disregard שנקבע גבוה יותר, רמת ההכנסה שתיקבע תהיה נמוכה יותר, וכך שיעור הגמלה יהיה גבוה יותר.

עד יוני 2003 היה שיעור ה-disregard 18% מהשכר הממוצע במשק, ובמסגרת חוק ההסדרים לשנת 2003 הוא ירד ל-7% מהשכר הממוצע במשק, כלומר כ-530 ש"ח. המשמעות היא שבחישוב גובה ההכנסה לצורך קביעת סכום הגמלה, 530 ש"ח אינם מובאים בחשבון. הכנסות מעל סכום זה מנוכות מהגמלה המרבית בשיעור של 60%. כלומר, ככל שההכנסה עולה סכום הגמלה יורד, עד לנקודת האיפוס.

השינויים שהוכנסו בחוק ההסדרים 2003 נועדו לעודד הורים יחידים להשתתף בשוק העבודה ולהפחית את התלות שלהם בגמלאות. עם זאת, הורדת ה-disregard לצד שיעור ניכוי ההכנסה מהגמלה יוצרים תמריץ שלילי לעבודה. נדגים זאת באמצעות השוואה בין אם יחידה שאינה עובדת ומקבלת גמלת הבטחת הכנסה מלאה ובין אם יחידה שעובדת במשרה מלאה ומשתכרת שכר מינימום, שתיהן אמהות לשני ילדים (בחישוב לא יובאו בחשבון תשלומי קצבאות אחרות, כמו קצבת ילדים, ששתי הנשים מקבלות במידה שווה):

הכנסתה של אשה א': קצבת הבטחת הכנסה בסך 2,297 ש"ח (נכון ליוני 2007).

הכנסתה של אשה ב': הכנסה מעבודה בסך 3,710 ש"ח (שכר המינימום במשק) + גמלת

השלמת הכנסה, המחושבת כדלקמן: $2,297 - [(3,710 - 530) * 60\%] = 389$

כלומר, הכנסתה של אשה זו מסתכמת ב-4,099 ש"ח.

הפער בין הכנסתה של אשה א' לבין הכנסתה של אשה ב' הוא 1,802 ש"ח, וזה למעשה הערך הכלכלי האמיתי של עבודתה של אשה ב'. כלומר, עבור עבודה במשרה מלאה נוספו להכנסתה הכוללת רק כ-1,800 ש"ח.

ברור כי גובה השכר אינו הגורם היחיד המשפיע על היציאה לעבודה, אולם הוא אחד הגורמים המשפיעים ביותר על המוטיבציה לעבוד. לכן, צעד המביא להקטנת השכר הנוסף מעבודה יוריד את המוטיבציה לצאת לעבוד. חשוב לזכור כי היציאה לעבודה מחייבת את האשה לשלם עבור מסגרת טיפול לילדיה – סכום אשר יורד מההכנסה הפנויה שלה.

³ מתוך: אורלי לוטין, "תעסוקה ועוני בקרב הורים יחידים", מחקר פנימי של מרכז המידע והמחקר של הכנסת, 10 באוקטובר 2007.

תוכנית "משכילים להתקדם" של משרד התמ"ת

בחוק הבטחת הכנסה, התשמ"א-1980, נקבע כי גמלת הבטחת ההכנסה תישלל ממי שפונים לרכוש השכלה או מקצוע. כך, החוק מגביל את אפשרותם של הורים יחידים (ושל מקבלי גמלה אחרים) לרכוש השכלה או מקצוע אשר עשויים לשפר את פרנסתם העתידית. משרד התמ"ת מציע מלגות מחיה להורים יחידים שקיבלו גמלת הבטחת הכנסה הלומדים במוסד להשכלה גבוהה, אשר נועדו להיות תחליף לגמלת הבטחת ההכנסה הנשללת מהם. הורים יחידים זכאים לקבל את המלגה אם הם עונים על הקריטריונים האלה:

- הורים לילדים בני פחות מ-18.
- זכאים לגמלת הבטחת הכנסה או השלמת הכנסה בלבד 24 חודשים לפחות מתוך 30 החודשים הרצופים שקדמו לכך (22 חודשים באישור ועדת חריגים).
- התקבלו ללימודים לתואר ראשון, להוציא לימודי תעודה, בהיקף של 18 שעות שבועיות לפחות בשנת הלימודים תשס"ז, תשס"ח או תשס"ט, במוסד להשכלה גבוהה המוכר על-ידי המועצה להשכלה גבוהה.
- אינם מקבלים ואינם עתידים לקבל מתקציב המדינה סיוע או תמיכה כלשהי בשכר הלימוד בקשר ללימודים המבוקשים.
- אין בבעלות המבקשים רכב מנועי זולת אופנוע וזולת רכב מכלי הרכב המאושרים לפי חוק הבטחת הכנסה (כמפורט לעיל), והם או ילדיהם אינם משתמשים ברכב כאמור; אין להם זכות בעלות או חכירה ביותר מדירה אחת או בנכס מקרקעין נוסף על דירה; אין בבעלותם כספים, חסכוניות או חשבונות בנק אחרים בסכום העולה על 45,000 ש"ח.
- המבקשים נתנו את הסכמתם שהמשרד יבדוק במהלך לימודיהם את המשך העמידה בנוהל.

התמיכה ניתנת עבור כל השנה, ובכלל זה חודשי ההפסקה מלימודים, והיא משולמת בשלושה מועדים:

ב-15 בדצמבר עבור סמסטר א' (אוקטובר-ינואר), ב-15 במאי עבור סמסטר ב' (פברואר-מאי) וב-15 בספטמבר (מאי-ספטמבר). בשנת הלימודים הראשונה אפשר לבקש מקדמה, והיא תשולם בנובמבר על חשבון התשלום של דצמבר.

סכום המלגה (המשולמת, כאמור, לתקופה של ארבעה חודשים) נקבע לפי הכנסת ההורה כדלקמן:

הכנסה בתקופה שעברה משולמת התמיכה 4	הורה יחיד אחד	הורה יחיד לשני ילדים	הורה יחיד לשלושה ילדים	הורה יחיד לארבעה ילדים
2,000 ש"ח או פחות	9,200 ש"ח (2,300 ש"ח לחודש)	10,700 ש"ח (2,675 ש"ח לחודש)	11,100 ש"ח (2,750 ש"ח לחודש)	11,500 ש"ח (2,875 ש"ח לחודש)
יותר מ- 2,000 ש"ח	9,200 ₪ (2,000*60%)	10,700 ₪ (2,000*60%)	11,000 ₪ (2,000*60%)	11,500 ₪ (2,000*60%)

לתוכנית הוקצו עד 5 מיליוני ש"ח בשנה, משנת הלימודים תשס"ז. בשנת תשס"ז החלו ללמוד במסגרת התוכנית 16 הורים יחידים, כולם נשים. בשנת הלימודים תשס"ח התקבלו לתוכנית 15 הורים יחידים, ובהם גבר אחד. תחומי הלימוד של ההורים היחידים מגוונים, ובהם משפטים, משאבי אנוש ומדעי החברה.

הערכת התוכנית

גיבוש תוכנית ההמשך לעידוד תעסוקת הורים יחידים התבססה על הניסיון שנצבר בתוכנית הראשונה של משרד התמ"ת, ובשיתוף פעולה עם ארגונים שונים. עם זאת, לדברי הגב' ניצנית דמביץ, אחראית עידוד תעסוקת הורים במשרד התמ"ת, גם בתוכנית החדשה יש כמה בעיות: ראשית, התוכנית אינה מתקצבת בבסיס התקציב. משמעות הדבר היא שהיא אינה חלק אינטגרלי מהתקציב השנתי של משרד התמ"ת, ובכל שנה צריכה להתקבל מחדש ההחלטה אם לתקצבה, ואם כן – באיזה סכום. בפועל, התקציב לתוכנית אינו מועבר במועד קבוע, והדבר מקשה פעילות רציפה. בשנת 2007 הובטחו לתוכנית 31 מיליון ש"ח, והועברו מהם עד כה 21 מיליון ש"ח (אשר עדיין לא נוצלו במלואם, בשל ההעברה המאוחרת). לקראת שנת 2008 התקציב המשוער הוא 25 מיליון ש"ח.

שנית, הסיוע בתוכנית ניתן למשך שנה אחת בלבד, אף שפעמים רבות הנשירה מעבודה מתרחשת בשנה השנייה. בינתיים משרד האוצר מסרב להרחיב את הסיוע מעבר לשנה הראשונה.

בעיה שלישית, הקשורה לתוכנית "משכילים להתקדם", נוגעת לתנאי הזכאות: כיום הם קובעים כי רק מי שצברו לפחות 24 חודשי הבטחת הכנסה זכאים להשתתף בה.

⁴ לא כולל קצבת ילדים, הכנסה מדמי שכירות כאשר המבקש שוכר דירה אחרת, הטבות לפי גמלת ניידות, תשלומים המשולמים לפי חוק שירותי הסעד, התשי"ח-1958, וגמלה המשולמת לפי תקנות הביטוח הלאומי.

בעיה נוספת שלא ניתן לה כיום מענה בתוכנית היא סבסוד מסגרות טיפול בילדים בני שלוש עד חמש ביישובים שבהם עדיין לא מופעל חוק חינוך חובה חינם לילדים בגילים אלו.

הצעת החוק – יולי 2008

כפי שצוין בתחילה, ביולי 2008 עברה בקריאה ראשונה הצעת חוק שמטרתה לאפשר לאמהות חד הוריות לצאת ללימודים אקדמיים מבלי שתאלצנה לוותר על קצבת הבטחת ההכנסה, שהן זכאיות לה מהביטוח הלאומי. שלילת הקצבה חלה גם על הורה יחיד אשר שכר הלימוד שלו במוסד הלימודים ממומן באמצעות מלגה או מקורות מימון אחרים.

מטרת ההצעה לתקן את המצב הקיים כיום, לפיו הורה יחיד המבקש ללמוד, באופן מלא או חלקי, במוסד להשכלה גבוהה, נשללת ממנו באופן אוטומטי הזכאות לקצבה מכוח החוק. ועדת העבודה של הכנסת אישרה לקריאה ראשונה את הצעת החוק, למרות התנגדות הממשלה. (אמסטרדמסקי, 2008, מתוך ynet). יוזמי החוק הינם השר גדעון סער (ליכוד), מרינה סולודקין (קדימה) ואורית נוקד (עבודה).

מנתוני הביטוח הלאומי שהוצגו בדיונים על הצעת החוק עולה כי 29 אלף הורים יחידים מקבלים כיום קצבת הבטחת הכנסה. על פי הערכת המוסד, כ-10% מהם יבקשו לממש את זכותם ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה, לאחר שתאושר הצעת החוק באופן סופי. ניכר שהצעת חוק זו אינה שנויה במחלוקת והיא זוכה לתמיכה בקרב חברי כנסת רבים.

דרכי פעולה אפשריות לקרן

- 1) לפצות את המלגאיות על אובדן הבטחת הכנסה על ידי תשלום מלגת קיום גבוהה יותר לחודש. בשנת 2003 ממוצע הגמלה להבטחת הכנסה לאמהות חד-הוריות עמד על כ-1,255 ₪ אולם סכום זה יכול להגיע גם ל-2,500 ₪ לערך עבור משפחות בעלות יותר משני ילדים. מלגת הקיום של הקרן עומדת על 500 ₪ בחודש (כפי שהסטודנטיות תופסות זאת). בזמן נתון ישנן 130-140 סטודנטיות בתוכנית – שווי תוספת ממוצעת זו כ-1,300,000 ₪ לשנה (755 * 12 * 140). רצוי לבצע תחשיב מדויק יותר על פי הערכות מחושבות מראש.
- 2) ליצור לובי לקידום החוק ביחד עם שר החינוך גדעון סער שהעביר את החוק בקריאה ראשונה.
- 3) ליצור לובי משותף לתמיכה וקידום הנושא עם גופים לקידום מעמד האישה וחברי הכנסת המתאימים.

סיכום ומסקנות

תוכנית מלגות קציר חד-הוריות מעודדת ומסייעת לאמהות חד הוריות לצאת ללימודים למרות הקשיים הנלווים להחלטה מסוג זה וזאת על בסיס ההנחה שלימודים אלה יקדמו את רווחתן בעתיד.

התוכנית עומדת בצורה טובה ביעדיה.

4. היא מסייעת בהפחתת חסם ההרשמה ללימודים בצורה ניכרת: 70% מהמשתתפות בתוכנית מדווחות במידה כלשהי, שלא היו נרשמות ללימודים במכללה אם לא היו מתקבלות לתוכנית מלגות קציר. הדברים מקבלים תימוכין גם בשאלות פתוחות שנשאלו בקבוצות המיקוד ובסקר הטלפוני. **אין ספק שהתרומה בהפחתת חסמים ניכרת יותר כאשר החשיפה לתוכנית מוקדמת.** התוכנית משפיעה גם על בחירת מוסד הלימודים (30% ציינו זאת במידה רבה- רבה מאוד) בעיקר בקרב סטודנטיות מבוגרות יותר.
5. התוכנית מסייעת במניעת נשירה- ממצאים שנאספו בקרב המכללות אנו צופים ב- 5% נשירה בקרב המשתתפות לעומת 9.3% בקרב כלל תלמידי המכללות.
6. התוכנית מסייעת למשתתפות להגיע לזכאות לתואר בהצלחה- כל המחזור הראשון של התוכנית סיים בהצלחה את התוכנית (12 משתתפות). התוכנית תמשיך לבצע מעקב של מדד זה גם בשנים הקרובות כדי לתקף אותו.

עד כה התוכנית לא עסקה בשיווק אקטיבי ובישוג של אמהות חד הוריות ללימודים ולכן אינה יכולה לשאוף לעמוד ביעד של הגדלת מספר האמהות החד הוריות בישראל הזכאיות לתואר אקדמי.

התוכנית בעלת תרומה בהיבטים כלכליים ושאינם כלכליים:

תרומת הסיוע הכלכלי באה לידי ביטוי בהפחתת הנעזרות במקורות סיוע כלכליים. בפועל, 81% מהסטודנטיות מדווחות שהן עובדות (בדומה לאוכלוסייה זו בשוק העבודה בכלל) ושכרן הממוצע ברוטו עומד על 3,402 ₪ לחודש. מלגת הקיום מהווה כ- 10% מההוצאות החודשיות שלהן והן נעזרות בממוצע בשני מקורות פרנסה נוספים. מבדיקה מזווגת של תכנון מול ביצוע עולה שפחות סטודנטיות נעזרו בסיוע כלכלי מבני משפחה ומהלוואות לצורך מימון למרות שתכננו לעשות כן מראש. הסיוע הכלכלי נתפס משמעותי מאוד להצלחה בלימודים ולמניעת נשירה בקרב הסטודנטיות. 83% מדווחות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להמשיך ללמוד ולא לעזוב ו- 88% מציינות שהסיוע הכלכלי מאפשר להן להצליח בלימודים. רוב הסטודנטיות (86%) מאמינות שהתואר יאפשר להן להשיג עבודה טובה יותר וגם לשדרג את שכרן (81%). מהממצאים עולה שתפיסת התרומה של לימודים באקדמיה התחזקה מאוד בקרב הסטודנטיות וכן רצונן האישי להמשיך לימודים בעתיד (85%). נקודת חוזקה משמעותית של התוכנית ניכרת בשינוי הקשר בין האמהות לילדיהן, שבאה לידי ביטוי בתפיסה הרווחת בקרב האמהות שלימודיהן לתואר יעודדו את ילדיהן ללמוד באקדמיה בעתיד (95%).

רמת שביעות הרצון מהתוכנית:

רמת שביעות הרצון מהשתתפות בתוכנית גבוהה מאוד כאשר 95% מדווחות שהיו ממליצות לחברה חד-הורית להצטרף לתוכנית זו.

מהממצאים עולה שרכיב היחס האישי בתוכנית הוא הרכיב המרכזי הקובע רמת שביעות הרצון ואיתו הרכיבים הכלכליים. צוות התוכנית במכללה מהווה נדבך חשוב בשביעות הרצון באדיבותו ובסיוע בפתרון בעיות.

רמת שביעות הרצון מצוות התוכנית במכללה גבוהה מאוד ובאה לידי ביטוי בכל הפרמטרים שנבדקו: המענה אדיב (91.5%), הצוות קשוב לצרכים (93.6%), זמין ונגיש (93.6%) ומסייע בפתרון בעיות (80.9%).

רמת שביעות הרצון ממנהלת קציר נמוכה יותר מצוות התוכנית וזאת בשל שיעור גבוה של "לא יודע". כ- 81% מדווחות שצוות מנהלת קציר קשוב לצרכים במידה רבה- רבה מאוד ו- 71% מדווחות שהצוות מסייע בהתמודדות עם בעיות שעולות בתקופת הלימודים.

בחינת מרכיבי התוכנית:

נראה כי מועדי התשלום של המלגה אינם מתוזמנים נכון עם עולם התשלומים במוסד האקדמי. הסטודנטיות נאלצות לשלם חלק משכר הלימוד בעצמן אחרת לא תוכלנה לגשת למבחנים. נוהל זה יוצר חששות וחוסר ודאות בקרבן.

אין ספק שמרכיב שכר הלימוד הוא המרכיב העיקרי והחשוב ביותר במלגה. המרכיב המשני הוא הסיוע הלימודי (67%). המפגשים האישיים והקבוצתיים חשובים במידה פחותה יותר (כ- 40%).

המשתתפות מצביעות על צורך בסיוע כלכלי נוסף, סיוע במלגה ללימודי תואר שני, סדנאות לחיפוש עבודה, תשלומי נסיעות ועוד. הצרכים עבור הילדים מגוונים יותר: מלגות להשכלה גבוהה, חוגים, מסגרות לשעות אחר הצהריים, סיוע לימודי, חונך חברתי ואבחונים.

המלצות

- 1) התוכנית אינה מבצעת תהליכי איתור בקהילה אלא בקרב נרשמות שהביעו רצון ללמוד. מצב זה מקטין את קהל היעד ובהכרח מעניק סיוע לשכבה "חזקה יותר" בקרב החד-הוריות. רצוי היה להרחיב את שיווק התוכנית למקורות בקהילה.
- 2) אוכלוסיית המשתתפות בתוכנית הטרוגנית מאוד- ישנן נשים בגילים שונים, עם מס' ילדים שונה וכדומה. לכן, הקשר האישי והתאמת תוכנית אישית לכל סטודנטית הכרחיים להצלחתה ואכן אלה מרכיבים מוערכים בתוכנית. משום כך גם עולה תחושה שהמפגשים הקבוצתיים פחות חשובים- מאחר והם צריכים לקלוע למכנה משותף שלא תמיד קיים.
- 3) יתרה מכך, אמהות לילדים צעירים מתקשות להגיע לפעילויות התוכנית בשעות אחר צהריים.
- 4) במידה ויש רצון לשלב סדנאות ומפגשים יש למקד אותם בתחום התעסוקה. נושא זה מעסיק מאוד את הסטודנטיות ויכול לתרום לקידומן האישי.
- 5) נוהל תשלום המלגה עבר שינוי משמעותי במהלך שנה זו ובכל זאת מועדי התשלום אינם מתוזמנים נכון עם המוסד האקדמי. מצב זה יוצר תחושות קשות בקרב הסטודנטיות שמחמירה בצל השמועות על "מצבה הקשה" של קרן רש"י (לשון הסטודנטיות). רצוי להסדיר שוב את נושא התשלומים ולהעביר מסר ברור לקראת שנת הלימודים הבאה שיפיג חששות אלה.
- 6) מלגת הקיום מהווה 10% בלבד מהוצאות הקיום של הסטודנטיות ולכן הן נעזרות במקורות פרנסה נוספים (מלבד שכר עבודה). היציאה ללימודים פגעה במידה כזו או אחרת בזכויותיהן של האמהות בביטוח לאומי. מצב זה דורש אסדרה חוקית או פיצוי כלשהו כדי למתן את המצב שנוצר.
- 7) מהממצאים עלו צרכים נוספים בקרב קהל היעד שרובם מתמקדים במלגות לימודים או בסיוע לילדים. יש לבחון כיצד ניתן לשלב מסגרות שונות של הקרן על מנת להעמיק את הסיוע לאוכלוסייה זו.
- 8) אנו ממליצים על הרחבת התוכנית משלב טרומי זה לשלב פיילוט, המונה 500 משתתפות. שלב הפיילוט יאפשר לבצע בדיקה מעמיקה יותר של ההשלכות וההשפעות של התוכנית במטרה להעביר אותה למימון ממשלתי.

- אחדות, נטע. (2007). "התוכנית לשילוב הורים יחידים בשוק העבודה: משאבים וחסמים להשתלבות בתעסוקה". בטחון סוציאלי, מס' 73, 69-111.
- אחדות, נטע, סופר, מיכל, שלח, סיגל, (2007). "התוכנית לשילוב הורים יחידים בשוק התעסוקה- קובץ מאמרים", מנהל מחקר וכלכלה- משרד התמ"ת, יולי 2007.
- אמסטרדמסקי, שאול. (2007) "הצעת חוק: סטודנטית חד הורית לא תאבד את הקצבה" Yent economy, 18.03.08, 17: 23 באתר האינטרנט.
<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-3520734,00.html> ראה
- זוסמן, נועם וצור שי. (2008). "ההרכב החברתי- כלכלי של התלמידים והשפעתו על הישגיהם בבחינות הבגרות" מחקר מטעם חטיבת המחקר של בנק ישראל.
- לוטן, אורלי. "תעסוקה ועוני בקרב הורים יחידים", מחקר פנימי של מרכז המידע והמחקר של הכנסת, 10 באוקטובר 2007.
- תמיר, טל. (2006). נשים בישראל 2006- בין תיאוריה למציאות. שדולת הנשים בישראל.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*. Second Edition. New York: McGraw.

נספח 1-
שאלון קציר חד הוריות
גרסא למשתתפות קציר

שלום רב, שמי _____ ממכון _____ . אנו עורכים סקר בקרב מלגאים של קרן קציר בנושא שביעות רצון מהשתתפות בתוכנית מלגות קציר. הסקר אנונימי, ולא יעשה שימוש במידע לצרכים אחרים מלבד המחקר. האם תסכימי לענות על שאלון קצר?

א. אימות נתונים

נתחיל במספר שאלות לצורך אימות נתונים

1. באיזו מכללה את לומדת? (לא להקריא סולם)

1. אורט בראודה
2. אורנים
3. אחווה
4. אשקלון
5. מכללת המכללת האקדמית גליל מערבי
6. כנרת
7. סמי שמעון
8. ספיר
9. עמק יזרעאל
10. צפת
11. רופין
12. תל חי
13. אחר

2. באיזה מסלול את לומדת מבין המסלולים הבאים?.

1. חינוך ומשאבי אנוש
2. לימודי א"י
3. מדעי המדינה
4. משאבי אנוש וסוציולוגיה
5. רב תחומי
6. כלכלה ומנהל עסקים
7. כלכלה ומשאבי אנוש
8. מדעים
9. מדעי הרוח ותקשורת
10. ב.א. כללי
11. הוראה וחינוך מיוחד
12. מינהל ומדיניות ציבורית
13. סיעוד
14. הנדסה והנדסאי
15. אחר

3. איזו שנת לימודים?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. אחר

4. כמה שנים את משתתפת בתוכנית קציר?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. אחר

אקריא בפניך מספר היגדים בנושא תוכנית קציר, אנא דרגי כל היגד בסולם 1 עד 5, כאשר המספר 1 משמעו "כלל לא מרוצה" ומספר 5 משמעו "מרוצה במידה רבה מאוד".

שאלות	כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	לא יודע (לא להקריא)
5. באיזו מידה את מרוצה מהשתתפותך בתוכנית קציר?	1	2	3	4	5	6
6. באיזו מידה היית ממליצה לחברה, שהיא אם חד הורית, להצטרף לתוכנית?	1	2	3	4	5	6

אקריא בפניך מספר היגדים אנא צייני באיזו מידה את מסכימה, או לא מסכימה עם כל היגד בסולם 1-5, כאשר 1 משמעו "כלל לא מסכימה" ו-5 משמעו "מסכימה במידה רבה מאוד".

שאלות	כלל לא מסכימה	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	לא יודע
חשיפה לתוכנית						
7. אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה	1	2	3	4	5	6
8. נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידיעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר	1	2	3	4	5	6
9. בחרתי ללמוד במכללה הזו מכיוון שהיא משתתפת בתוכנית	1	2	3	4	5	6
מבנה התוכנית:						
10. בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב	1	2	3	4	5	6
11. צוות התוכנית במכללה קשוב לצרכי	1	2	3	4	5	6
12. צוות התוכנית במכללה נגיש וזמין עבורי	1	2	3	4	5	6

						13	צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים
						14	צוות מנהלת קרן קציר (מנהל התוכנית ורכזי אזורים, שאינם עובדי המכללה) קשוב לצרכים שלי
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	15	צוות מנהלת קציר מסייע בהתמודדות עם בעיות העולות בתקופת הלימודים
ציפיות מן התואר							
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	16	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי להשיג עבודה שאהיה יותר מרוצה ממנה
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	17	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי לשדרג את השכר שלי
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	18	אם אסיים את התואר, הדבר יעודד גם את הילדים שלי לשאוף ללמוד באקדמיה בעתיד
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	19	אני אשקול המשך לימודים בעתיד
סיוע בשכ"ל							
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	20	התוכנית מסייעת לי בכל צרכי הכלכליים בזמן הלימודים
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	21	הסיוע בשכ"ל הוא המרכיב העיקרי בתוכנית שמסייע לי להתמודד בלימודים
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	22	ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	23	הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים
מפגשים							
<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	24	התמיכה שאני מקבלת במפגשים השונים בתוכנית

						היא המרכיב העיקרי המסייע לי להתמודד בתקופת הלימודים	
	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	25 הסיוע הלימודי מאפשר לי לעמוד בדרישות התואר
	<u>6</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	26 הסיוע שהתוכנית נותנת בקידום הלימודי אינו מספק ועלי להיעזר במקורות אחרים כדי לקדם עצמי בלימודים (תגבורים או מרכז למידה במכללה, מורים פרטיים)

27. האם השתתפת במפגש קבוצתי? אם כן, באיזו מידה המפגשים הקבוצתיים תרמו לך?

1. כלל לא תרם לי
2. תרם לי במידה מועטה
3. בינונית
4. רבה
5. רבה מאוד
6. לא השתתפתי

28. האם השתתפת בפעילות של קציר עם ילדייך? אם כן, באיזו מידה המפגשים אפשרו לך לקחת את ילדייך לפעילות פנאי שלא הייתה מתאפשרת לך בדרך אחרת?

1. כלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאוד
6. לא השתתפתי בפעילות של קציר עם ילדים

29. באיזו מידה את מסכימה, או לא מסכימה עם ההיגד הבא: "הסיוע הכלכלי מאפשר לי להמשיך ללמוד, ולא לעזוב" - (להקריא סולם, תשובה אחת)

1. כלל לא מסכימה
2. מסכימה במידה מועטה
3. מסכימה במידה בינונית
4. מסכימה במידה רבה
5. מסכימה במידה רבה מאד
6. לא יודעת << לא להקריא

30. מלגת הקיום נכנסת לחשבון הבנק שלוש-ארבע פעמים בשנה. האם המלגה נכנסת לחשבונך בתאריכים שנמסרו לך מראש?

1. כן
2. לא
3. לא יודעת

31. מלגת שכר הלימוד נכנסת ישירות לחשבון שכר הלימוד במכללה. האם הכספים משולמים לפני תקופת המבחנים?

1. כן
2. לא

32. כיצד תכננת לשלם את לימודיך?

1. מהשכר שלי
2. מחסכונות
3. בעזרת סיוע מצד הוריו/ בני משפחתי
4. לקחתי הלוואה
5. תכננתי לשלם באמצעות מלגות
6. אחר, פרט

33. כיצד את מתפרנסת בתקופת לימודיך במכללה? (להקריא אפשרויות, ניתן לענות יותר מתשובה אחת)

1. אני עובדת
2. מחסכונות
3. הוריי משלמים
4. לקחתי הלוואה
5. קיבלתי מלגה אחרת (לא מלגת קציר)
6. אחר, פרט

34. האם את מקבלת סיוע כלכלי כלשהו ממקור אחר (שאינו מהמדינה ואינו מלגת קציר) לצורך מימון לימודים, אם כן מה המקור?

1. לא מקבלת סיוע כלכלי
2. כן. פרטי: _____

35. אקריא בפניך מספר אפשרויות סיוע, אנא צייני במה את מקבלת סיוע מעבר לתוכנית קציר (להקריא סולם, ניתן לענות יותר מתשובה אחת)

1. סיוע כספי בשכר לימוד
2. מימון תגבורים לימודיים
3. תמיכה קבוצתית/ אישית
4. פעילויות עם הילדים
5. מימון מסגרות אחה"צ לילדים
6. סיוע בחיפוש עבודה

36. לאיזה סיוע את הכי זקוקה? (להקריא תשובות, ניתן לסמן רק תשובה אחת)

1. סיוע כלכלי
2. תמיכה ועידוד נפשיים
3. מלגה לתואר שני
4. הכוונה לתעסוקה
5. סיוע במציאת עבודה
6. החזר נסיעות למכללה
7. סיוע לימודי נוסף, שיעורי עזר
8. תקציב להוצאות כמו ספרים וציילומים

37. לאיזה סיוע את הכי זקוקה עבור הילדים? (להקריא תשובות, ניתן לסמן רק מתשובה אחת)

1. מסגרות אחה"צ- צהרון, בייביסיטר
2. סיוע לימודי לילדים
3. מלגה לילדים להשכלה גבוהה
4. אבחונים

- 5. חוגים
- 6. טיולים
- 7. חונך חברתי

שאלות דמוגרפיות

38. מה טווח הגילאים בו את נמצאת :

- 1. 20-30
- 2. 30-40
- 3. 40-50
- 4. +50

39. באיזה איזור בארץ את מתגוררת :

- 1. צפון
- 2. דרום
- 3. מרכז

40. מספר נפשות בבית (כולל אותך) :

- 1. 1
- 2. 2
- 3. 3
- 4. 4
- 5. 5
- 6. +6

41. מספר ילדים :

- 1. 1
- 2. 2
- 3. 3
- 4. 4
- 5. 5
- 6. +6

42. מה גילאי הילדים? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

- 1. 0-6
- 2. 7-14
- 3. 15-24
- 4. 24 ומעלה

43. האם עלית לישראל אחרי 1990 ?

- 1. כן
- 2. לא

44. מה השכר חודשי ברוטו (לא כולל מלגה, כולל ביטוח לאומי) :

- 1. 0-2000 ₪
- 2. 2001-4000 ₪
- 3. 4001-6000 ₪
- 4. 6001-8000 ₪
- 5. 8000 ₪ ומעלה

נספח 2-
שאלון קציר חד הוריות
גרסא למשתתפות קציר
לאחר מבחן תוקף ומהימנות

שלום רב, שמי _____ ממכון _____ . אנו עורכים סקר בקרב מלגאים של קרן קציר בנושא שביעות רצון מהשתתפות בתוכנית מלגות קציר. הסקר אנונימי, ולא יעשה שימוש במידע לצרכים אחרים מלבד המחקר. האם תסכימי לענות על שאלון קצר?

א. אימות נתונים

נתחיל במספר שאלות לצורך אימות נתונים

45. באיזו מכללה את לומדת? (לא להקריא סולם)

1. אורט בראודה
2. אורנים
3. אחווה
4. אשקלון
5. מכללת המכללת האקדמית גליל מערבי
6. כנרת
7. סמי שמעון
8. ספיר
9. עמק יזרעאל
10. צפת
11. רופין
12. תל חי
13. אחר

46. באיזה מסלול את לומדת מבין המסלולים הבאים?.

1. חינוך ומשאבי אנוש
2. לימודי א"י
3. מדעי המדינה
4. משאבי אנוש וסוציולוגיה
5. רב תחומי
6. כלכלה ומנהל עסקים
7. כלכלה ומשאבי אנוש
8. מדעים
9. מדעי הרוח ותקשורת
10. ב.א. כללי
11. הוראה וחינוך מיוחד
12. מינהל ומדיניות ציבורית
13. סיעוד
14. הנדסה והנדסאי
15. אחר

47. איזו שנת לימודים?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. אחר

48. כמה שנים את משתתפת בתוכנית קציר?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. אחר

אקריא בפניך מספר היגדים בנושא תוכנית קציר, אנא דרגי כל היגד בסולם 1 עד 5, כאשר המספר 1 משמעו "כלל לא מרוצה" ומספר 5 משמעו "מרוצה במידה רבה מאוד".

שאלות	כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	לא יודע (לא להקריא)
49 באיזו מידה את מרוצה מהשתתפותך בתוכנית קציר?	1	2	3	4	5	6

אקריא בפניך מספר היגדים אנא צייני באיזו מידה את מסכימה, או לא מסכימה עם כל היגד בסולם 1-5, כאשר 1 משמעו "כלל לא מסכימה" ו-5 משמעו "מסכימה במידה רבה מאוד".

שאלות	כלל לא מסכימה	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	לא יודע
חשיפה לתוכנית						
50 אם לא הייתי מתקבלת לתוכנית, לא הייתי מתחילה ללמוד במכללה	1	2	3	4	5	6
51 נחשפתי לתוכנית עוד לפני הלימודים, והידעה על קיומה דרבנה אותי להירשם לתואר	1	2	3	4	5	6
52 בחרתי ללמוד במכללה הזו מכיוון שהיא משתתפת בתוכנית	1	2	3	4	5	6
מבנה התוכנית:						
53 בד"כ כשאני זקוקה לסיוע מצוות התוכנית במכללה, אני מקבלת מענה אדיב	1	2	3	4	5	6
54 צוות התוכנית במכללה קשוב לצרכי	1	2	3	4	5	6
55 צוות התוכנית במכללה נגיש וזמין עבורי	1	2	3	4	5	6
56 צוות התוכנית במכללה מסייע לי בפתרון בעיות העולות תוך כדי תקופת הלימודים	1	2	3	4	5	6

6	5	4	3	2	1	57	צוות מנהלת קרן קציר (מנהל התוכנית ורכזי אזורים, שאינם עובדי המכללה) קשוב לצרכים שלי
6	5	4	3	2	1	58	צוות מנהלת קציר מסייע בהתמודדות עם בעיות העולות בתקופת הלימודים
ציפיות מן התואר							
6	5	4	3	2	1	59	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי להשיג עבודה שאהיה יותר מרוצה ממנה
6	5	4	3	2	1	60	אני מאמינה שהתואר יאפשר לי לשדרג את השכר שלי
מסוגלות עצמית							
6	5	4	3	2	1	61	אם אסיים את התואר, הדבר יעודד גם את הילדים שלי לשאוף ללמוד באקדמיה בעתיד
6	5	4	3	2	1	62	אני אשקול המשך לימודים בעתיד
סיוע בשכ"ל							
6	5	4	3	2	1	63	התוכנית מסייעת לי בכל צרכי הכלכליים בזמן הלימודים
6	5	4	3	2	1	64	הסיוע בשכ"ל הוא המרכיב העיקרי בתוכנית שמסייע לי להתמודד בלימודים
6	5	4	3	2	1	65	ללא הסיוע בשכ"ל לא הייתי יכולה לעמוד בתשלומי הלימודים וקרוב לוודאי שהייתי נושרת מהם
6	5	4	3	2	1	66	הסיוע הכלכלי מאפשר לי להצליח בלימודים
מפגשים							
6	5	4	3	2	1	67	התמיכה שאני מקבלת במפגשים השונים בתוכנית היא המרכיב העיקרי המסייע לי להתמודד בתקופת הלימודים

68	1	2	3	4	5	6	הסיוע הלימודי מאפשר לי לעמוד בדרישות התואר
69	1	2	3	4	5	6	הסיוע שהתוכנית נותנת בקידום הלימודי אינו מספק ועלי להיעזר במקורות אחרים כדי לקדם עצמי בלימודים (תגבורים או מרכז למידה במכללה, מורים פרטיים)

70. האם השתתפת במפגש קבוצתי? אם כן, באיזו מידה המפגשים הקבוצתיים תרמו לך?

7. כלל לא תרם לי
8. תרם לי במידה מועטה
9. בינונית
10. רבה
11. רבה מאוד
12. לא השתתפתי

71. האם השתתפת בפעילות של קציר עם ילדייך? אם כן, באיזו מידה המפגשים אפשרו לך לקחת את ילדייך לפעילות פנאי שלא הייתה מתאפשרת לך בדרך אחרת?

1. כלל לא
2. במידה מועטה
3. במידה בינונית
4. במידה רבה
5. במידה רבה מאוד
6. לא השתתפתי בפעילות של קציר עם ילדים

72. באיזו מידה את מסכימה, או לא מסכימה עם ההיגד הבא: "הסיוע הכלכלי מאפשר לי להמשיך ללמוד, ולא לעזוב" (להקריא סולם, תשובה אחת)

1. כלל לא מסכימה
2. מסכימה במידה מועטה
3. מסכימה במידה בינונית
4. מסכימה במידה רבה
5. מסכימה במידה רבה מאד
6. לא יודעת << לא להקריא

73. מלגת הקיום נכנסת לחשבון הבנק שלוש-ארבע פעמים בשנה. האם המלגה נכנסת לחשבונך בתאריכים שנמסרו לך מראש?

1. כן
2. לא
3. לא יודעת

74. מלגת שכר הלימוד נכנסת ישירות לחשבון שכר הלימוד במכללה. האם הכספים משולמים לפני תקופת המבחנים?

1. כן
2. לא

75. כיצד תכננת לשלם את לימודיך? (מה המקור העיקרי, מהם המקורות המשניים)

7. מהשכר שלי
8. מחסכונות
9. בעזרת סיוע מצד הוריא בני משפחתי
10. לקחתי הלוואה
11. תכננתי לשלם באמצעות מלגות
12. אחר, פרט

76. כיצד את מתפרנסת בתקופת לימודיך במכללה? (להקריא אפשרויות, ניתן לענות יותר מתשובה אחת) (מה המקור העיקרי, מה המקורות המשניים)

7. אני עובדת
8. מחסכונות
9. הוריי משלמים
10. לקחתי הלוואה
11. קיבלתי מלגה אחרת (לא מלגת קציר)
12. אחר, פרט

77. האם את מקבלת סיוע כלכלי כלשהו ממקור אחר (שאינו מהמדינה ואינו מלגת קציר) לצורך מימון לימודים, אם כן מה המקור?

3. לא מקבלת סיוע כלכלי
4. כן. פרטי: _____

78. אקריא בפניך מספר אפשרויות סיוע, אנא צייני במה את מקבלת סיוע מעבר לתוכנית קציר (להקריא סולם, ניתן לענות יותר מתשובה אחת)

7. סיוע כספי בשכר לימוד
8. מימון תגבורים לימודיים
9. תמיכה קבוצתית/ אישית
10. פעילויות עם הילדים
11. מימון מסגרות אחה"צ לילדים
12. סיוע בחיפוש עבודה

79. לאיזה סיוע את הכי זקוקה? (להקריא תשובות, ניתן לסמן רק תשובה אחת)

1. סיוע כלכלי
2. תמיכה ועידוד נפשיים
3. מלגה לתואר שני
4. הכוונה לתעסוקה
5. סיוע במציאת עבודה
6. החזר נסיעות למכללה
7. סיוע לימודי נוסף, שיעורי עזר
8. תקציב להוצאות כמו ספרים וצילומים

80. לאיזה סיוע את הכי זקוקה עבור הילדים? (להקריא תשובות, ניתן לסמן רק מתשובה אחת)

1. מסגרות אחה"צ- צהרון, בייביסיטר
2. סיוע לימודי לילדים
3. מלגה לילדים להשכלה גבוהה
4. אבחונים
5. חוגים
6. טיולים
7. חונך חברתי

שאלות דמוגרפיות

81. מה טווח הגילאים בו את נמצאת:

20-30 .5

30-40 .6

40-50 .7

+50 .8

82. באיזה איזור בארץ את מתגוררת:

1. צפון

2. דרום

3. מרכז

83. מספר נפשות בבית (כולל אותך):

1 .1

2 .2

3 .3

4 .4

5 .5

+6 .6

84. מספר ילדים:

1 .1

2 .2

3 .3

4 .4

5 .5

+6 .6

85. מה גילאי הילדים? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

0-6 .1

7-14 .2

15-24 .3

24 ומעלה .4

86. האם עלית לישראל אחרי 1990 ?

1. כן

2. לא

87. מה השכר חודשי ברוטו (לא כולל מלגה, כולל ביטוח לאומי):

1. 0-2000 ₪

2. 2001-4000 ₪

3. 4001-6000 ₪

4. 6001-8000 ₪

5. 8000 ₪ ומעלה